

HİNT ALT KITASINDA ÇAĞDAŞ DİNİ BİR HAREKET OLARAK BİRELVİLİK

Barelvism as a Contemporary Religious Movement in The Indian
Subcontinent

Gülşen YAĞIR AHMETOĞLU *

Öz

Temelleri 19. yüzyılın ikinci yarısında atılan, 20. yüzyılın başlarında da Ahmed Rızâ Han'ın liderliğinde İslâm'ı müdafaa etme iddiasıyla ortaya çıkan Birelvilik, ismini Ahmed Rızâ Han'ın doğduğu yer olan Hindistan'ın kuzeyindeki Bireli (بريلي) şehrinden almaktadır. Çıktığı yere nispetle daha çok "Birelvî" olarak anılmalarına rağmen, mensupları kendileri için "Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat" ismini kullanmaktadır.

Birelviliğin düşünce yapısının temelleri, Ahmed Rızâ Han'a dayanmaktadır. Ahmed Rızâ Han, dini düşünce anlayışını Hanefilik ve tasavvufi gelenek üzerine dayandırsa da görüşlerinin temelinde mistik, vahdet-i vücudcu ve felsefi eğilimlerin etkisi görülmektedir. Birelviliğin, Şiilikle Sünnilik arasında eklektik bir yapı içinde olduğu, bundan dolayı da muhalif gruplarınca eleştirildiği görülmektedir. Birelviler, Hz. Muhammed sevgisini merkeze alarak onu varoluşun asıl kaynağı

Abstract

Barelvism, which was founded in the second half of the 19th century and emerged with the claim of defending Islam under the leadership of Ahmad Riza Khan at the beginning of the 20th century, takes its name from the city of Bareli (بريلي) in the north of India, where Ahmad Riza Khan was born. Although they are mostly referred to as "Barelvi" in relation to the place where they originated, their members use the name "Ahl as-Sunnah ve'l-Jamaat" for themselves.

The foundations of the mentality of the Barelvism are based on Ahmad Riza Khan Barelvi. Although Ahmad Riza Khan bases his understanding of religious thought on Hanafism and mystical tradition, the influence of mystical, unity of existence and philosophical tendencies is also seen on the basis of his views. It is seen that Barelvi is in an eclectic structure between Shiism and Sunnism, and it is criticized by opposition groups because of this eclectic structure. In this respect, it is possible to evaluate Barelvism as a syncretic religious movement. Barelvis, by centering the love of Holy Prophet Muhammad (pbuh), they saw him as the

* Dr.Öğr. Üyesi; Kırıkkale Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Kelam ve İtikadi İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı, İtikadi İslam Mezhepleri Tarihi Bilim Dalı, Kırıkkale, Türkiye / email: gulsenyahmetoglu@kku.edu.tr, gulsenyagar@hotmail.com / ORCID ID: 0000-0002 6117 7059

Başvuru Submission	Kabul Accept	Yayın Publish
21.11.2021	29.12.2021	31.12.2021

DOI: 10.18403/emakalat.1026524

olarak görmüşlerdir. Dinî ve edebî metinlerinde Hz. Muhammed tasviri canlı ve coşkulu bir tarzda işlenmiştir. Onlara göre, hilafet ve imamet hem dinî hem de dünyevî otoriteyi temsil eden bir makamdır. Hz. Peygamber ve Allah'ın velî kulları aracılığıyla Allah'tan yardım dilemek olan tevessül, Birelvîlere göre caizdir. Birelvîlerin, kendi düşünce anlayışında olmayanlara karşı ise dışlayıcı ve ötekileştirici bir tutum içinde hareket ettikleri görülmektedir.

Çalışma, Hint alt kıtasında ve İslâm dünyasının çeşitli bölgelerinde önemli oranda mensubu olan Birelvîliğin, temel görüşlerini ele alarak, çağdaş İslâmî akımlar arasındaki yerini tespit etmeyi hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Hint alt kıtası, Birelvîlik, Ahmed Rızâ Han, Şîilik, Senkretik

main source of existence. In his religious and literary texts, Prophet Muhammad's image is rendered lively and enthusiastically. According to them, the caliphate and the imamate are positions that represent both religious and worldly authority. According to the Barelvism, tawassul, which is to seek help from Allah through the Prophet and the saints of Allah, is permissible. It is seen that the Barelvis act in an exclusionary and marginalizing attitude towards those who do not have their own understanding of thought.

The study aims to determine the place of Barelvism, which has a significant membership in Indian subcontinent and in the other some parts of the Islamic world, among contemporary Islamic movements by addressing its basic views.

Key words: Indian Subcontinent, Barelvi, Ahmad Riza Khan, Shiism, Syncretic

Giriş

Birelvîlik, Ahmed Rızâ Han'ın dinî yorum ve pratiklerine dayalı, gelenekçi ve tarikat eksenli bir oluşum olarak karşımıza çıkmaktadır. Ahmed Rızâ Han, dinî düşünce anlayışının, Hanefilik ve tasavvufî gelenek çizgisinde olduğunu iddia etse de görüşlerinin temelinde mistik, vahdet-i vücudcu ve felsefî eğilimlerin olduğu görülmektedir. Birelvîliğin bu anlamda senkretik/bağdaştırmacı¹ bir yapı içinde olduğu söylenebilir. Birelvîlerin, kendi düşünce anlayışında olmayanlara karşı ise dışlayıcı ve ötekileştirici bir tutum içinde

¹ Farklı inanç sistemlerinden inanç ve ibadet unsurları taşıyan melez dinsel gelenekler "senkretik dinler" olarak tanımlanır. Örneğin İslam ile Hindu geleneğinden birçok unsur taşıyan Sih dini senkretik bir din olarak tanımlanabilir. Yine son dönemlerde ortaya çıkan ve Hristiyanlıkla Yahudilikten ya da Hristiyanlıkla Budizm'den birçok unsur taşıyan Yahova Şahitleri, Moonculuk, Sayentoloji gibi hareketler senkretik akımlar olarak değerlendirilebilir. İlyas Topsakal, *Dinler Tarihi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, 2010), 10-12.

olduklarını, özellikle kendilerini bu anlamda eleştiren grupları genel olarak Vehhâbilikle etiketlediği, hatta onları tekfir etmekten de çekinmediği gözlenmektedir.

Hint alt kıtasında² ortaya çıkan Birelvilik, kurulduğundan beri aktif bir şekilde faaliyetlerine devam etmektedir. Dünyada geniş taraftar kitlesi bulunan ve düşünceleriyle gündemde olan böyle bir yapının araştırma konusu yapılmasını, çağdaş İslâmî akımların düşünce yapısını anlamaya yönelik bir çaba olarak da değerlendirilebiliriz.

Bu makalede, Birelviliğin fikirleri genel hatlarıyla ortaya konarken başlıca şu başlıklara yer verilmiştir: Birelvî hareketinin isimlendirme problemi, Birelviliğin oluşmasına etki eden temel faktörler, kurucusu, teşekkül süreci, mensupları, dini düşünce yapısı ve inanç biçimi, yayıldığı bölgeler ve İslâm dünyasındaki yeri ve günümüzdeki durumu. Çalışma, Mezhepler Tarihi araştırmalarında kullanılan yöntemler temel alınarak, “fikir-hadise ve zaman-mekân” çerçevesinde, şahıslar üzerinde derinleşme³ metoduyla objektif ve tarafsız bir şekilde incelenmeye çalışılmıştır. Ayrıca bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına da riayet edilmiştir.

Çalışmamızda Birelvilik özellikle kendi eserlerinden yola çıkılarak araştırılacaktır. Bu doğrultuda Birelviliğin kurucusu olan Ahmed Rızâ Han’ın eserleri önemli bir yer edinmektedir. Onun, görüşlerini

² Alt kıta, Hint-Pakistan alt kıtası, Hint yarımadası ve Hint-Pakistan yarımadası. Batılıların Küçük Asya, Yakındoğu ve Ortadoğu ile Uzakdoğu ve Güney Doğu Asya olarak tanımladığı bölgelerin arasında kalması açısından Güney Asya, Batı Asya ve Batı Hint adalarına nispetle Doğu Hindistan gibi isimler de verilir. Nitekim İngilizler buraya ilk defa Doğu Hindistan Şirketi (East India Company) adı altında ayak basmışlardır. Bu oldukça geniş kapsamlı tanım Hindistan, Pakistan, Bangladeş, Afganistan, Nepal, Butan, Sikkim, Sri Lanka, hatta Burma gibi ülkeleri içine almaktadır. Tarihte ise Batı-Doğu ve Müslüman kaynaklarda burası “Hint” ve “Hindistan” yani Hinduların ülkesi olarak adlandırılmıştır. Eski Hintçe ve Sanskritçe kaynaklarında ise mitolojiye bağlı olarak “Bharat Mata” (بھارت ماتا) Hindistan Ana) ve diğer bütün dinlere mensup kimselerden arındırılmış ve yalnızca Hindulara ait bir ülke olması bakımından da “Akand Bharat” olarak tanımlanmıştır. Günümüzde Pakistanlı resmi ve gayri resmi makamlar da Hindistan’dan “Bharat” olarak söz etmektedir. Bkz. Ahmed Asrar, “Hint Alt Kıtası”, *Günümüz Dünyasında Müslüman Azınlıklar* (III. Kutlu Doğum İlmî Toplantısı, İstanbul: İSAM Yayınları, 1998), 287. Hint alt-kıtası olarak anılan geniş coğrafya 1947 yılında ikiye bölünmüş, Doğu Pakistan olarak anılan bölge ise Bangladeş olarak müstakil bir devlet olmuştur. Pakistan ve Bangladeş bir İslâm ülkesi iken, Hindistan, ekseriyetinin Hindu nüfusunun oluşturduğu demokratik bir cumhuriyettir. Bkz. Abdülhamit Binşik, “Hint Alt-Kıtasında İslâm Araştırmalarının Dünü Bugünü: Kurumlar, İlmî Faaliyetler, Şahıslar, Eserler”, *Divan İlmî Araştırmalar* 2/17 (2004), 1-2.

³ Hasan Onat, “Türkiye’de İslam Mezhepleri Tarihi’nin Gelişim Sürecinde Ethem Ruhi Fığlalı’nın Yeri”, *Ethem Ruhi Fığlalı’ya Armağan* (Ankara, 2002), 236.

genellikle fetvalar ile verdiği, kendi düşünce yapısına uymayanları da yine fetvalar üzerinden tekfir ettiği görülmektedir. Ahmed Rızâ Han'ın çok sayıda eseri olmakla birlikte çalışmamızda özellikle faydalandığımız birkaç eserini burada zikredebiliriz. *Fetâvâ-yı Rızviyye* (Urduca); *Melfûzât-ı alâ Hazret Barelvi* (Urduca) İngilizceye *Al-Malfuz al-Sharif* şeklinde çevrilmiştir. *el-Akîdetü fi'l- İslâm* (Arapça); *el-Emnu ve'l- ûlâ li nâiti'l- Mustafâ bi dâfi'l-belâ* (Arapça) İngilizceye *Al Amnu Wa al-'Ulâ Li Nâ'iti al-Mustafâ Bi Dâfi'i al-Balâ* şeklinde çevrilmiştir. Ayrıca Ahmed Rızâ Han hakkında yazılan en eski çalışma, öğrencisi Zaferuddîn Bihârî Rizvî'nin *Hayât-ı A'lâ Hazret*'dir. Birelvîlik ile ilgili akademik bir çalışma olan Usha Sanyal'ın, *Ahmad Rıza Khan Barelwi* eseri, Abdülhamik Bırışık'ın *Hind Altkıtası Düşünce ve Tefsir Ekolleri* eseri de Birelvîlik ile ilgili önemli bilgiler içermektedir.

1. İsimlendirme

Urduca bir kelime olan Birelvî (بریلوی / okunuşu: bære:lvi), Arapçada "البریلویة" İngilizcede ise "Barelvi", "Barelwi" veya "Barelawi" şeklinde yazılmaktadır. Bu isim, ortaya çıktığı yer olan Hindistan'ın Uttar Pradeş eyaletine bağlı Bireli (بریلی) kasabasına⁴ nispetle Birelvî cemâatine mensup olanlara verilmiştir. Bu kelime 51 harfe (ses) sahip olan Urduca'da (Hintçe) yazılışından az farklı olarak Birelvî şeklinde telaffuz edilmekle birlikte kelime konuya aşına olmayanlar tarafından Barelvi ve Berelvi⁵ gibi farklı şekillerde kullanımları vardır. Mensupları ise kendilerine "Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat" ismini

⁴ Raey Bireli ile Bireli zaman zaman birbirine karıştırılmaktadır. Halbuki coğrafi olarak ikisi ayrı yerdir.

⁵ Urduca diline hâkim olan Abdulhamit Bırışık eserlerinde "Birelvî" ismini tercih etmiş, kendisiyle isim konusunda istişare ettiğimizde de Türkçeye uyum açısından "Birelvî"nin daha doğru bir kullanım olduğunu söylemiştir. Abdulhamit Bırışık, *Hind Altkıtası Düşünce ve Tefsir Ekolleri* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2001), 223. Ayrıca bölgeyle ilgili araştırmaları olan M. Nur Pakdemirli de "Birelvî" ismini kullanmayı tercih etmiştir. M. Nur Pakdemirli, "Hint Altkıtasında Dini Ekoller ve Din Eğitimi", *Ekev Akademi Dergisi* 19/62 (Bahar 2015), 433. Mehmet Ali Büyükkara ise "Barelviyye" ismini tercih etmiştir. O ise Birelvî şeklinde yazmanın Türkçe açısından doğru olmadığını düşünmektedir. Mehmet Ali Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar* (İstanbul: Klasik Yayınları, 2015), 110. Konuyla ilgili diğer çalışmalarda ise "Barelvi" ismi kullanılmıştır. Arthur F. Buehler, "Karizmatik Otorite Nassi Otoriteye Karşı: İngiliz Hindistanı'nda Aracı Tasavvufu Reddedenlere Nakşibendî Yanıt", çev. Orhan Ş. Koloğlu, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/2 (2004), 253-278. Usha Sanyal ise "Barelwi" şeklinde kullanmıştır. Usha Sanyal, *Ahmad Rıza Khan Barelwi: In the Path of the Prophet* (Oxford: Oneworld, 2005). Böylece bu ismin tek bir kullanımının olmadığı görülmektedir. Makalede "Bireli, Birelvî, Birelvîlik" yazımları tercih edilmiştir.

vermektedirler. Günümüzde önemli sayıda taraftar kitlesi bulunan bu hareketin görüşleri, kurucusu olan Ahmed Rızâ Han Birelvî (1856-1921) etrafında şekillenmiştir.⁶

Ahmed Rızâ Han'ın cemâatine "Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat" ismini vermesi, onun Müslüman çoğunluğu temsil ettiği iddiasıyla Hz. Muhammed'in yolundan gittiğine dair bir modeli resmettiği ve dünyadaki Sünnî Müslümanlarla kendisini özdeşleştirme aracı olarak kullandığı söylenebilir.⁷

2. Birelvîliğin Doğuşunu Hazırlayan Nedenler

Birelvîliğin doğduğu yer olan Hint alt kıtasının, siyasi, dinî, fikri ve sosyo- kültürel yapısının etkilerini göz önüne almak, onun din anlayışında rol oynayan saikleri anlamak bakımından önemlidir. Bilindiği gibi bölge, tarihten bugüne kadar farklı medeniyetlerin yer aldığı, çeşitli dinî inançların ve kültürlerin bir arada yaşandığı zengin bir coğrafi yapıya sahiptir.

İslâm'ın bölgeye girmesiyle bu coğrafyada siyasi, dinî ve kültürel alanda birtakım değişiklikler meydana gelmiştir. Hint yarımadasının bünyesinde bulunan Hinduizm ve Budizm gibi dinler ile çeşitli inançların İslâm dini ile temas etmesiyle birbirleri üzerinde derin etkileri olmuştur. Özellikle bazı tasavvufî düşünce yapılarında bu etki kendisini hissedilebilir şekilde göstermiştir. 15. ve 16. yüzyıllarda Hindistan'da ortaya çıkan yeni hareketlerin pek çoğunun vahdet-i vücudcu temellere dayanması, dinin zahirinden ziyade batinına önem veren Şüttâriye (Şettâriye), Bakti (Bhakti), Rüşeniyye gibi hareketlerin bu anlayışın ürünü olduğu söylenebilir. Gavsîyye tarikatının kurucusu Şeyh Muhammed Gavs'ın Hindu felsefesini ve yoga prensiplerini süfi geleneğine göre uyarlaması buna örnek verilebilir.⁸

Bölgeye ilk defa 15. yüzyılın sonunda Portekizliler ulaşmış, 17. yüzyıldan itibaren Hollandalılar ve İngiliz tüccarlar da Hindistan'a ilgi duymaya başlamıştır. 18. yüzyılın ortalarına gelindiğinde ise İngilizler bölgenin siyasi ve idarî yönetiminde söz sahibi olmaya

⁶ Birişık, *Hind Altkütası Düşünce ve Tefsir Ekolleri*, 223; Abdul Rashid Puthiya, *İslam Dünyasında Dini Akımlar ve Güncel Meseleler* (Diyubandî ve Barelvî Hareketlerini Uzlaştırma Çabası Açısından Hindistan Müslümanlarının Geleceği, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2017), 70.

⁷ Sanyal, *Ahmad Riza Khan Barelvî*, 127.

⁸ Y. Hikmet Bayur, *Hindistan Tarihi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1987), 1/351357; Gülşen Yağır Ahmetoğlu, *Tarihsel Süreçte Cemâat-i İslâmî* (İstanbul: Şiar, 2018), 33-38.

başlamışlardır.⁹ İngiliz kontrolündeki Hint alt kıtasında yaşayan Müslümanlar, varlıklarını devam ettirmek için kendi düşünce yapılarına göre medreseler ve cemâatler kurmuşlardır. Bu düşünce yapılarının büyük çoğunluğunda Şah Veliyullah Dihlevî (1703-1762) ve ailesinin büyük etkileri vardır. Ehl-i Hadis, Ehl-i Kur'ân¹⁰, Diyobendilik, Birelvilik, Nedvetü'l-Ulema gibi hareketler bunlara örnek olarak verilebilir. Bunlardan kimisi tepkisel olmanın verdiği radikallikle karşı koymuş, kimisi ise yönetimle çatışmamak için sessiz kalmıştır. 1900'lere gelindiğinde ise bu ekollerin oluşumunun hemen hemen tamamlanmış olduğu görülmektedir.¹¹

Sanyal, Birelvî hareketinin 1880'lerde şekillenmeğe başladığını, başlangıçta Nedvetü'l-Ulemâ içinde yer alan Ahmed Rızâ Han'ın, daha sonra buradan ayrıldığını, 1890'lara gelindiğinde ise Nedvetü'l-Ulemâ'ya¹² karşı çıkararak kendi özgün düşüncelerini ortaya koyduğunu söylemektedir.¹³ Birişik da aynı şekilde ekolün teşekkül etmeye başladığı tarihin 1880'lerde olduğunu, ancak hareketin Ahmed Rızâ Han'ın Diyobendiye'ye¹⁴ karşı başlattığı şiddetli muhalefet ile oluştuğunu belirtmiştir.¹⁵

⁹ Azmi Özcan, "Hindistan" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/77-78.

¹⁰ Gülşen Yağır Ahmetoğlu, "Hint Alt Kıtasında Ehl-i Hadis ve Ehl-i Kur'ân Ekolleri Arasındaki Temel İhtilaf Konuları", *Disiplinlerarası Sosyal Bilimler Dergisi* 3 (Haziran 2018), 27-54.

¹¹ Abdülhamit Birişik, *Mevdûdî'nin Hayatı ve Eserleri*. ed. Abdülhamit Birişik. (İstanbul: İnsan Yayınları, 2007), 15.

¹² Hindistan'da İngiliz hâkimiyetinin yerleşmesinden sonra Müslümanların giderek sosyal, ekonomik, siyasal alanlarda gerilemesi ve eğitim sisteminin yerini Batı eğitim sisteminin almaya başlaması üzerine Muhammed Ali Mongeri Kanpûri önderliğinde bir kısım Hindistan ulemâsı tarafından 1892'de Encümen-i Nedvetü'l-Ulemâ adıyla bir kurul oluşturuldu. Kurul, yayımladığı ilk duyurularla Müslüman toplumunun ve kültürünün varlığını koruyabilmek için eğitim ve araştırma müesseselerinin açılmasının gerekliliğine dikkat çekti. Bu amaçla Nedvetü'l-Ulemâ ismiyle bir cemiyet teşkil edildi. Bkz. Azmi Özcan, "Nedvetü'l-Ulemâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/514-515; Şahin Ahmetoğlu, *Kavram Atlası: İslam Mezhepleri II*, ed. Akot Bülent (Ankara: Gazi Yayınları, 2020), 2/239.

¹³ Sanyal, *Ahmad Rıza Khan Barelvî*, 78-111.

¹⁴ 1866 yılında Hindistan'ın Uttar Pradeş eyaletine bağlı Sehârenpur iline bağlı Diyobend'de Muhammed Kâsım Nânevtvî (1832-1881) tarafından geliştirilen küçük medrese kısa zamanda Dârülulûm-u Diyobend medresesine dönüştü. Yol arkadaşı Reşid Ahmed Gengühî (1829-1905) tarafından Müslümanları İslâmî ilimler ve İslâm ahlâkı ile yetiştirmek için kurulan bir medresedir. M. Nur Pakdemirli, "Hint Altkıtasında Dini Ekoller ve Din Eğitimi", 429-431.

¹⁵ Abdülhamit Birişik, "Hint Alt Kıt'asında Gaybın Bilinmesine İlişkin Görüşler (Hint Alt Kıt'asında Hz. Peygamber'in Gayb Bilgisi Tartışmaları ve Tekfir)". Kur'an ve Tefsir Araştırmaları-V: İslam Düşüncesinde Gayb Problemi-I. İstanbul: İSAV Yayınları, 2003, s. 294.

Birelviliğin, içinde bulunduğu bu muhtelif dinî ve siyasi oluşumlara karşı Ahmed Rızâ Han'ın kişiliği ve etkisi altında Sünnî İslâm'ın savunuculuğunu yapmak iddiasıyla ortaya çıktığı görülmektedir.

3. Ahmed Rızâ Han Birelvî

Yetiştirdiği ortam, ailesi ve aldığı eğitim gibi birçok etken, Ahmed Rızâ Han'ın kişiliğini inşa eden temel unsurlar olarak görülmektedir. Rıza Han, Hindistan'ın Uttar Pradeş eyaletine bağlı Bireli kasabasında 1272/1856 tarihinde doğmuştur. Doğumundan bir yıl sonra Hindistan *Bağımsızlık Savaşı* (Sipahi Ayaklanması)¹⁶ meydana gelmiştir. Aslen Patanların (Peştü) Rohilla Barhîç kabilesinden olan Rızâ Han'ın ismini, babası Muhammed olarak koymuş, ancak o, dedesinin koyduğu isim olan Ahmed Rızâ Han ismiyle tanınmıştır. Kendisi taraftarlarınca tazim edici bir tabir olan "A'la Hazret"¹⁷ lakabıyla anılmaktadır. Ayrıca taraftarları ona, Ehl-i Sünnet İmâmı, Müceddid, Kadiri, Hanefî, Fakih, Muhaddis gibi sıfatlar vererek onu hem ilmi derinliği olan bir âlim, hem de onun yolundan gidecekleri

¹⁶ Yabancı bir devletin boyunduruğu altında bulunmanın yol açtığı manevi tahribat, Hindistan'da hissedilir bir şekilde görülmekteydi. İngiliz menfaati gözetlenerek bölgenin köylüsü dünyanın en yoksulu durumuna düşürülmüş, büyük memuriyetlere Hintlilerin pek azı alınmış, Hindistan'ın ordusuyla ve parasıyla dünyanın pek çok yerinde savaşmıştır. Hindistan'da İngilizlere karşı 1857 tarihinde *Sipahi Ayaklanması* ya da bugün Hindistan ve Pakistan'da tanımlandığı şekliyle *Bağımsızlık Savaşı*, Müslümanların bağımsızlığını kazanması amacıyla girilmiş fakat gerekli örgütlenmenin sağlanamaması nedeniyle başarısızlığa uğramıştır. Ayaklanma aylarca sürdükten sonra İngilizler tarafından kanlı bir şekilde bastırılmıştır. Büyük Timur ve soyunun 1857'de Hindistan'daki saltanatı resmen sona ermiştir. Bundan sonra egemenlik *İngiliz Doğu Hindistan Şirketi*'nden İngiliz Krallığına geçmiştir. Bkz. Yağır Ahmetoğlu, *Tarihsel Süreçte Cemâat-i İslâmî*, 35.

¹⁷ Ahmed Rıza Han'a bu lakabın verilmesinin altında onun sûfi gelenekten gelmesinin izleri olduğu düşünülebilir. Bilindiği gibi, sûfilere göre varlıklar Allah'tan zuhûr etmek suretiyle derece derece O'ndan uzaklaşarak ve aşağıya inerek meydana gelir. Bu durum "tenezzülât" sözüyle ifade edilir. Allah'a ulaşmak isteyen bir sâlik, aynı yoldan bu tenezzülâtı teker teker aşarak yukarıya doğru çıkmak zorundadır. Bu çıkışlara da "hazarât" denir. Hazarât'ın her basamağında gaip olan bir durum hazır, ötedeki bir makam beride, uzaktaki bir hâl yakında olur. Bilinmeyen şeylerin bilindiği, görünmeyenlerin görüldüğü, yani gaiplerin hazır hale geldiği bu mertebelere de hazret denilmiştir. Bir sâlik bu hazretlerden ne kadar çoğunu kat ederse mânevî derecesi o kadar yükselir ve kutsiyet kazanır. Velî ve şeyhlerin isimleri anılırken başına "yâ Hazret-i Mevlânâ, yâ Hazret-i Abdülkâdir-i Geylânî" gibi hazret unvanının getirilmesinin sebebi budur. Burada hazret, "pek çok makamı aşarak en yüksek hazrete, ilâhî huzura çıkan ve kutsiyet kazanan şahsiyet" anlamına gelir. Bkz. Mehmet Demirci, "Hazret", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/146-147.

bir müşşid olarak görmekteirler. Ahmed Rızâ Han, eserlerinde ve risalelerinde Hz. Muhammed'e sevgisini ve saygısını ifade etmek için adına "Abdu'l-Mustafa" sıfatını eklemiştir. Ahmed Rızâ Han'ın dedesi Mevlâna Rızâ Ali Han (1809-1865), döneminin tasavvuf ehli bir âlimidir. Rivayete göre 17. yüzyılda Kandahar'dan (bugünkü Afganistan sınırları içinde) Hindistan'a göç etmiş, ataları Bâbü'r Devleti'nde askerî ve idarî görevlerde bulunmuştur.¹⁸

Sûfi gelenekten gelen ailenin Hanefî mezhebine bağılı olduğıu bilinmektedir. Ahmed Rızâ Han'ın babası Nakî Ali Han (1831-1880), ilk eğitimi babası Rızâ Ali Han'dan¹⁹ almıştır. Babasının rehberliğinde fetva vermiş, tasavvuf ilmi başta olmak üzere birçok ilim dalında eser yazmıştır.²⁰ Nakî Ali Han, babasının başlattığı ilmî geleneğı sürdürürken, aynı zamanda ailenin mülkleriyle de ilgilenmiştir. Aile, özellikle Bireli ve Bedayun'da geniş bir servete sahip olmuş ve İngilizlerle de ilişkileri iyi tutmuşlardır. Ahmed Rızâ Han'ın yeğeni Hasan Rızâ, daha sonra onun yazılarının çoğunu yayınlayan bir matbaa kurmuştur.²¹

Ailenin Rampûr eyaletindeki yetkililerle bağılı olduğıu ve orada mülk sahibi oldukları söylenmektedir. Buranın yöneticilerinin genelinin 1840'lardan beri Şii olduğıu bilinmektedir. Feyzullah Han'ın 1774-1794 yıllarında nevvâblık yaptığı dönemlerde onun ilme ve kültüre verdiği değıer, Rampûr tarihinde önemli bir yer tutmuştur.²²

Ahmed Rızâ Han'ın, ilmî karakterinin şekillenmesinde en temel faktör, babası ve dedesi olmuştur. O, babası tarafından dinî ilimleri medrese müfredatına göre tahsil ederek icâzet almıştır. Dinî ilimlerin yanında özel hocalardan matematik, tıp ve coğrafya derslerini de öğrenmiştir.²³ Ahmed Rızâ Han'ın ilmî yolculuğı, daha sonra farklı hocalardan aldığı derslerle devam etmiştir. Kur'an-ı Kerim, Hadis, Usûlü'l-Hadis, Fıkıh, Usûlü'l-Fıkıh, Tefsir, Usûlü't-Tefsir, Akâid, Kelam, Nahiv, Sarf, Meâni, Beyân, Bedi', Mantık, Felsefe ve Münâzara, Matematik gibi aklı ve nakli ilimlerle iştiğal edip ilmi seviyesini arttırmıştır. Farklı hocalardan ders almakla birlikte onların düşünce anlayışlarından da etkilenmiştir. Onun ders aldığı hocalarının isimleri şu şekildedir: Şah Âl-i Resûl Mârhervî (ö.

¹⁸ Zaferuddîn Rizvî, *Hayât-ı A'lâ Hazret* (Lahor: Mektebe-i Nebevî, t.y), 19-60.

¹⁹ Ahmed Rıza Han'ın dedesi Rıza Ali Han, dönemin ileri gelen Sûfi alimlerindedir. Eğitimi Mevlevî Halilürrahman'dan almıştır. Bkz. Ahmed Rıza Han Birelvî, *Al-Amnu Wa al-Ulâ li Nâiti al- Mustafâ bi Dâfi'i al-Balâ*, çev. Muhammad Husain Qadri (Bolton-UK: Maktabe-e Qadria, 2010), 20-21.

²⁰ Rizvî, *Hayât-ı A'lâ Hazret*, 64-65.

²¹ Sanyal, *Ahmad Rıza Khan Barelvi*, 53.

²² Sanyal, *Ahmad Rıza Khan Barelvi*, 53-55.

²³ Birışık, "Rızâ Han Birelvî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008),35/61; Sanyal, *Ahmad Rıza Khan Barelvi*:55-56.

1297/1880), Şeyh Ahmed İbn Zeynî Dahlân el-Mekkî (ö. 1299/1881), Şeyh Abdurrahman Sirac el-Mekkî (ö. 1301/1883), Şeyh Hüseyin b. Salih Cemil el-Leyl (ö. 1302/1884), Şeyh Ebu'l-Hüseyin Ahmed en-Nürî (ö. 1324/1906), Mirza Gulâm Kâdir Beg el-Birelvî (ö. 1336/1917) ve Mevlâna Abdu'l-Aliy Râmpûrî (ö. 1303/1885).²⁴

Hocalarından Mirza Gulam Kadir Beg, Gulam Ahmed Kâdiyânî (ö.1980)'nin kardeşidir. Ahmed Rızâ Han'ın ona bağlılığını hayatı boyunca sürdürdüğü ve istediği zaman ona fetva gönderdiği söylenir. Ahmed Dahlân ise Mekke'de ikamet eden hocalarından biri olup, Vehhâbilerin görüşlerine karşı nefreti ile bilinmektedir. Bazı iddialara göre, Dahlân Arap yarımadasında, Ahmed Rızâ Han da Hint yarımadasında Müslümanları zayıflatmak için İngilizler tarafından kullanılmışlardır.²⁵

Diğer bir hocası olan Şah Âl-i Resûl Mârhervî ise ilmini Firengî Mahal medresesinde tahsil edip daha sonra Şeyh Abdulazîz Dihlevî'nin derslerine katılmış, ondan hadis ve tasavvuf dersi almıştır. Şeyh Ebu'l-Hüseyin Ahmed en-Nürî, Şah Âl-i Resûl Mârhervî'nin torunu olup, ilimde derinliği olan ve birçok eser yazmış âlimlerden biridir.²⁶

1876'da bağımsız olarak fetva vermeye başlayan Rızâ Han, 1880'de babasının vefatı üzerine, fetva işlerini tamamen üstlenmiştir. Önceleri, babasının medresesinde ve ardından kendi medresesinde çok sayıda öğrenci yetiştirmiştir. 1877'de Kâdirî tarikatı şeyhi Şah Âl-i Resûl Mârhervî'ye biat ederek, Kâdirî tarikatına girmiştir. Daha sonra Çiştîyye, Sühreverdiyye ve Nakşibendiyye gibi tarikatların âdabını öğrenmiş ve Kâdirî tarikatında hilâfet almıştır. 1879 yılında ilk haccı sırasında ve daha sonraki Hicaz yolculuklarında tanınmış âlimlerden faydalanmıştır. Haremeyn'de, Ahmed b. Zeynî Dahlân, Abdurrahman el-Mekkî, Hüseyin b. Sâlih el-Mekkî ve Ebü'l-Hüseyin Ahmed en-Nürî icâzet aldığı hocalarındandır.²⁷

Ahmed Rızâ Han'ın tarihi şahsiyetine dair kaynaklar içerisinde, menkıbelerle karışmış bilgilerin de yer aldığı görülmektedir. Ahmed Rızâ Han'a üstünlük atfetmek gayesiyle yer alan bu tür bilgiler, insanların muhayyilesine tesir etmesi açısından etkili olmuştur.²⁸

²⁴ Ahmed, *eş-Şeyh Ahmed Rıza Han el-Birelvî ve şey'un min hayâtihi ve efkârîhi*, 17-19.

²⁵ Nouman Hussain, "Barelvism and Christianity: Similarities and the Possible Reasons Why", *Undefined* (2018), 36.

²⁶ Ahmed, *eş-Şeyh Ahmed Rızâ el-Birelvî ve şey'un min hayâtihi ve efkârîhi*, 36.

²⁷ Birişik, "Rızâ Han Birelvî", 35/62.

²⁸ Bu hikâyelerden birine göre o, henüz küçük bir çocukken dedesinden Arapça öğrendiği sırada kelime-i tevhid'de geçen "lâ" harfinin anlamını içgüdüsel olarak derinden anlamıştır. Ahmed Rıza Han, sadece Tanrı'nın birliğiyle ilgili dışsal

1921 yılında vefat eden Rızâ Han, Bireli'ye defnedilmiştir. Günümüzde mezarı, müridleri ve bağluları tarafından ziyaret edilmekte, her yıl ölüm gününde Bireli'de geniş katılımlı urs²⁹ denilen anma törenleri yapılmakta, bunun benzeri yevm-i Rızâ / Rızâ günü adıyla Pakistan'da da gerçekleştirilmektedir. Ahmed Rızâ Han'ın iki erkek, beş kız çocuğu olmuştur. Oğulları Hâmid Rızâ Han (ö. 1943) ve Mustafa Rızâ Han (ö. 1981) onun yolundan giderek, cemaatin faaliyetlerini genişletmişlerdir.³⁰

Ahmed Rızâ Han, eserlerinin çoğunu Urduca yazmıştır. Urduca yazdıklarına da çoğunlukla Arapça isimler vermiştir. Çeşitli konularda çok sayıda eser kaleme alan Ahmed Rızâ Han'ın çalışmalarından bazıları şunlardır³¹:

1. *Fetâvâ-yı Rızviyye*. Tam adı *el-A'âyâ'n-nebeviyye fi'l-fetâva'r-Rezaviyye*, Urduca yazılmış olup, eser başta yedi cilt olarak planlanmışsa da daha sonra verilen fetvaların ilâvesiyle on iki cilt halinde tamamlanmış, fakat tamamı henüz basılmamıştır. Her cildin düzeni farklı olan eserin ilk iki cildi yazarın sağlığında neşredilmiş olup diğerleri ancak 1950'den sonra yayımlanmaya başlamıştır. Bu gecikmenin başlıca sebebinin Diyobendî ve Birelvî ekolleri arasındaki çekişme olduğu belirtilmekte ve birincisine mensup yayıncıların eseri basmamakta direndikleri ileri sürülmektedir. Eseri tespit edilebildiği kadarıyla *Fetâvâ-yı Rızviyye*'nin yayımlanan ciltleri şunlardır: I, Lahor, ts., Bombay 1984, Karaçi 1989; II, Sambhal, ts., Karaçi 1991; III, Sambhal, ts., Karaçi 1990; IV, Râm Nagar, Ninî Tâl 1986, Karaçi 1990; V, Lahor 1972; VI, Mübârekpûr 1981, Karaçi, ts.; VII, Mübârekpûr 1987, Karaçi 1988; X, Bisâlpûr, Pilîbhîr, ts.; XI, Bireli 1981.³²

anlamını değil, aynı zamanda dedesi tarafından kendisine iletilen içsel, gnostik anlamını da kavramıştır. Bu hikâye, Ahmed Rızâ'nın hem bir İslâm hukuku âlimi ya da âlim ve hem de tasavvufi ya da mistik bir Tanrı arayıcısı olmaya devam ettiği gerçeğinin ışığında önemlidir. Ayrıca onun dört yaşında bütün Kur'an-ı ezberlediği, altı yaşında camide minberden cemaate vaaz ettiği söylenir. Yine onun babasından ders aldığı sırada babasının sorduğu sorulara verdiği mükemmel yanıtlar ile ilimde en iyi ölçüyü yakaladığı söylenir. O, henüz on dört yaşında en iyi âlimlerle karşılaştırılabilecek dereceye gelmiş, babası tarafından fetva verilmesine izin verilmiştir. Sanyal, *Ahmad Riza Khan Barelvi*, 57-61.

²⁹ Urs, türbe ve mezar başlarında birkaç gün süren bir çeşit anma törenidir.

³⁰ Birışık, "Rızâ Han Birelvî", 35/62.

³¹ Ahmed Rızâ Han ve Birelvîlik ile ilgili yazılmış eserler için bkz. Birışık, "Rızâ Han Birelvî", 35/62-63.

³² Bkz. Muhammad Khalid Masud, "Fetâvâ-yı Rızviyye" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 12/445. Ahmed Rıza Han Birelvî, *Fetâvâ-yı Rızviyye* (Lahor: Rıza Foundation, 1419).

2. *Kenzü'l-îmân fî tercemeti'l-Kur'ân*, (Muradâbâd 1330/1912). Kur'ân-ı Kerîm'in Urduca meâli olup en önemli özelliği Allah, peygamberler ve bilhassa Resûlullah'la ilgili âyetlerin tercümesinde farklı bir dilin kullanılmış olmasıdır.

3. *ed-Devletü'l-Mekkiyye bi'l-mâddeti'l-gaybiyye*, Rızâ Han ile diğer ulemânın Hz. Peygamber'in gaybı bildiğine dair görüşlerini içeren eser, Arapça olarak yazılmış, *The Islamic Concept of Knowledge* adıyla İngilizce'ye çevrilmiştir.³³

4. *Qavâri'u'l-kaḥḥâr'ale'l-mücessimeti'l-füccâr*. (Lahor, 1988). Hindu mezhebi Arya Samâc'ın müteşâbih âyetlerle ilgili itirazlarına verilen cevapları içermektedir.

5. *Ḥüsâmü'l-Haremeyn 'alâ menḥari'l-küfr ve'l-meyn*. 1906'da telif edilen kitap Arapça yazılmış olup müellifin en çok tartışılan eseridir. Küfrüne fetva verilen gruplardan Diyobendiler ve Ehl-i Hadis mensupları kitaba reddiyeler yazmışlardır.

6. *Temhîd-i İmân*. (Lahor, 1989). Ḥüsâmü'l-Haremeyn'le birlikte eserde diğer cemaatlerle aralarında tartışmalı olan inanç konularını ele alınır.

7. *Devâmü'l-ayş fî'l-eimmeti min Kureyş*. (Lahore, 1400). Hilâfetin Kureyş kabilesinden gelenlerin hakkı olduğuna ve Türklerin hilâfet makamını temsil etmediğine dair verilen fetvayı içermektedir.

8. *Berîku'l-menâr bi-şumû'i'l-mezâr: Mezârât-ı Evliyul per Rôşni* (Lahor, ts.)

9. *Melfûzât-ı alâ Hazret Birelvî*. Rızâ Han'ın sözlerini, tavsiyelerini ve vasiyetini içerir. Birelvîlerin temel eserleri arasında yer alır. Eser Urduca yazılmış olup İngilizceye. *Al-Malfuz al-Sharif*³⁴ ismiyle çevrilmiştir.

10. *el-Füyûzâtü'l-melekiyye li-muḥibbi'd-devleti'l-Mekkiyye*. (Karaçi, ts) Arapça yazılmıştır.

11. *Tecelliyü'l-yakîn bi-enne nebiyyenâ seyyidü'l-mürselîn*. (Lahor 1980).

12. *Ḥatmü'n-nübüvve*. (Lahor 1974). Gulâm Ahmed Kâdiyânî'nin nübüvvet iddiasına karşı peygamberliğin Hz. Muhammed ile sona erdiğine dair bir çalışma olup Urduca yazılmıştır. Ek'inde Gulâm

³³ Ahmed Rıza Han, *ed-Devletü'l-Mekkiyye bi'l-mâddeti'l-gaybiyye*, (1905) thk. Şeyh Mevlâna Abdül-Kayyûm Kadiri el-Hezarevî (Lahor: Müessesetu Rıza, 1422/2001).

³⁴ Mustafa Ridâ al-Qâdirî, *Al-Malfuz al-Sharif*, çev. Abd al-Hâdi al-Qâdirî Radawî Nûrî (Durban South Africa: Barkatur Raza Publications, 2005).

Ahmed'le ilgili "es-Sû'ü'l-ikâb 'ale'l-mesîhi'l-kezzâb" adlı bir risâle bulunmaktadır.

13. *Hadâ'ik-i Bahşîş*. (Lahor 1988). Urduca yazılmış eser, Ahmed Rızâ Han'ın naat türü eseridir.

14. *Beyat ve Hilâfet-Nekâ'ü's-sülâfet fî ahkâmi'l-beyat ve'l-Hilâfet*. (Siyâlkût, ts.). Tarikatlarda el almak ve halife tayin etmekle ilgili konuları içerir.

15. *İhlâkü'l-Vehhâbiyyîn 'alâ tevhîni kubbûri'l-Müslimîn*. (Bireli, 1904). Vehhâbî olarak itham edilen Diyobendilerin mezarlarla ilgili bazı davranışları hurafe diye nitelendirmelerine karşı hazırlanan fetvayı içermektedir.

16. *el-Kelîmetü'l-mülheme*. (Delhi 1974). Rızâ Han'ın hayatından bazı kesitlerin de yer aldığı çalışma daha çok onun içine doğduğu ileri sürülen konulara dair bilgileri ihtiva eder.

17. *Sübhânü's-subbûh'an 'aybi kizbimakbûh*. (Leknev 1309).

18. *el-Kevkebetü's-şihâbiyye fî küfriyyâti ebi'l-Vehhâbiyye*. (Azîmâbâd 1316).

19. *Sellü's-süyûfi'l-Hindiyeye 'alâ küfriyyâti bâbâ en-Necdiyye*. (Azîmâbâd 1316).

20. *İzâletü'l-âr bihâceri'l-kirâm'an kilâbi'n-nâr*. (Azîmâbâd 1317).

4. BirelvîliğinTeşekkül Süreci

Birelvîlik, Ahmed Rızâ Han'ın fikrî öncülüğünde kurulan ve daha sonra Hint alt kıtasının dışında geniş taraftar kitlesi edinmiş bir harekettir. Pakistan'ın Lahor, Pencap, Karaçi gibi önemli merkezlerinde kendilerine ait okulları açmaya başlayıp, dergiler yayımlamış ve aynı zamanda belirli konular etrafında örgütlenerek istikrarlı bir şekilde büyümüştür.³⁵

Birelvî ekolünün ilk ciddi eğitim kurumu Ahmed Rızâ Han ile kardeşi Hasan Rızâ (ö. 1908), oğlu Hamid Rızâ (ö. 1943) ve talebesi Zaferüddin Bihârî Rizvî'nin (ö. 1962) girişimleriyle 1904 yılında kurulan Dârülulûm-ı Manzaru'l-İslâm (Medrese-i Ehl-i Sünnet ve Cemâat)'dır. Böylece hareketin fiilî kuruluşu gerçekleşmiş olup, ardından da yeni medreselerin açılmasıyla hareket güçlenmiştir. Ancak Birelvîlikte Diyobendî ve Nedvetü'l-Ulema'nın kurduğu "Dârülulûm" tarzında merkezi eğitim kurumları (medrese) yoktur. Kasaba ve illerde daha küçük ölçekli eğitim kurumları vardır.

³⁵ Sanyal, *Ahmad Riza Khan Bareilwi*, 111-112.

1920’de Ahmed Rızâ Han’ın yakınlarından Naimuddin Muradâbâdî’nin kurduğu Medrese-i Naimiyye, daha sonra hareketle bağlantılı önemli medreselerden biri olan 1924’te Seyyid Didar Ali Alvarî (1856-1935) tarafından kurulan Çiştî tarikatına bağlı “Dârülulûm Hizbu’l-Ahnafe”, 1930’larda kurdukları fetva yazma merkezleri (Dârülfetva) mevcuttur. 1937’de Birelî’de “Dârülulûm Mazharu’l-İslâm”, 1899’da Bedayun’da “Şemsü’l-Ulûm Medresesi” gibi eğitim kurumları ile 1948’de Hindistan’ın ikiye bölünmesine kadar İngilizlerin de desteğini alarak faaliyetlerini rahat bir şekilde devam etmişlerdir. Ayrıca “Cemâat-i Rızâ-yı Mustafâ”, “Cemâat-i Ensâru’l-İslâm” ve “All India Sunni Conference (Cumhuriyet-i İslâmiyye Merkeziyye)” adlarıyla da kendi siyasî merkezlerini oluşturmaya başlamışlardır. Bunun gibi Pakistan’ın Lahor, Karaçi ve diğer önemli merkezlerinde kurulan medreseler, yayın organları, gönüllü derneklerin yardımıyla da hareket gittikçe büyümüştür.³⁶

4.1. İlk Temsilcileri

Ahmed Rızâ Han’ın halefleri, başta Hindistan ve Pakistan olmak üzere dünyanın diğer yerlerinde de faaliyetlerine devam etmişlerdir. Birelvî cemâatinin oluşumunda ilk nesil içinde yer alan Hasan Rızâ Han, Hâmid Rızâ Han, Mustafa Rızâ Han, Seyyid Dîdar Ali Şah, Muradâbâdî, Emced Ali, Haşmet Ali Han, Zaferüddin Bihârî Rizvî, Burhânü’l-Hak Cebelpûrî gibi önemli şahsiyetler vardır. İkinci nesil Birelvîlerden Muhammed Ahmed Kâdirî, Ahmed Yâr Han Naimî, Pir Kerem Şah Ezherî, M. Tâhirü’l-Kâdirî, Kevser Niyazi ve Şâh Ahmed Nûrânî hareketin faaliyetlerini genişleterek çok sayıda araştırma ve yayın birimi kurmuştur.³⁷

4.2. Yayıldığı Bölgeler

Birelvîler, Hindistan, Pakistan ve başta İngiltere’de oluşturdukları kurumlar, çıkardıkları dergiler, Diyobendilere karşı yaptıkları eleştiriler ve verdikleri cevaplarda her zaman bir adım önde olmaya çalışmaktadırlar.³⁸ Hindistan, Pakistan, Bangladeş, Belucistan ve

³⁶ Birişik, “Hint Alt Kit’asında Gaybın Bilinmesine İlişkin Görüşler (Hint Alt Kit’asında Hz. Peygamber’in Gayb Bilgisi Tartışmaları ve Tekfir)”, 294-295; Sanyal, *Ahmad Rıza Khan Bareilvi*, 111-113; Birişik, *Hind Altkitası Düşünce ve Tefsir Ekolleri*, 231.

³⁷ Birişik, “Rızâ Han Birelvî”, 35/62; Ayrıca konuyla ilgili bkz. Mustafa Ridâ al-Qâdirî, *Al-Malfuz al-Sharif*, çev. ‘Abd al-Hâdî al-Qâdirî Radawî Nûri (Durban-South Africa: Barkaat Raza Publications, 2005). 38-39.

³⁸ Birişik, *Hind Altkitası Düşünce ve Tefsir Ekolleri*, 233; M. Nur Pakdemirli, “Hint Altkitasında Dini Ekoller ve Din Eğitimi”, 434.

İran'ın Sistan şehrinde yaygın olarak bulunmaktadır. Bu ekol sahiplerinin en aktif rol oynadığı yer ise Pencâp bölgesidir.³⁹

1990'lı yıllardan itibaren Birelvîlik, düşünce anlayışını yaymak için birçok farklı kuruluş adı altında faaliyet göstererek hem Hindistan'da hem de yurtdışında (İngiltere, Güney Afrika ve Pakistan'da) kitap ve dergi yayımlamakta, geniş kitlelere hitap etmekte ve vakıflar kurmaktadır. Birelvîliğin yayılmasında Manzarü'l-İslâm medresesi bu anlamda çok etkili bir yer edinmiştir. Özellikle İngiltere, Güney Afrika ve Hollanda'da bu ekolün mensuplarının desteğiyle gittikçe büyümeye devam etmektedir. Ondan sonra gelen The Jami`a Ashrafiyya (el-Câmi'atü'l-Eşrefiyye) de aynı şekilde programını geliştirmeye ve modernize etmeye çalışarak takipçilerine liderlik yapmakta ve nüfuzunu bu vesileyle genişletmektedir. Ancak, Birelvîlerin muhalif olduğu Diyobendîler, Ehl-i Hadis ve diğerleri ile arasındaki rekabet göz önüne alındığında, kendi düşünce anlayışını koruma amacıyla daha çok çaba sarf ettikleri görülmektedir. Bu anlamda, 1980'lerden bu yana, Suudi Arabistan'ın cömertliğinden yararlanan rakiplerine -özellikle Nedvetü'l-Ulemâ ve Ehl-i Hadis ve bir dereceye kadar Diyobendîlere göre nispeten dezavantajlı durumda oldukları söylenebilir. Birelvîler, Vehhâbilîği şiddetle kınamaları ve özellikle tasavvuf ritüelleri ve inançlarıyla olan bağları nedeniyle, Suudilerle yakın ilişkilerden uzak durmuşlardır. Esas olarak, yerel nüfustan elde edilen kendi kaynaklarına güvenmek zorunda kalmışlardır. Aynı zamanda, ülkenin diğer bölgelerindeki ve bazen de yurtdışındaki takipçilerini de buna dâhil etmişlerdir. Onların, özellikle Birleşik Krallık'ta güçlü bir varlıkları olduğu söylenmektedir. Bu nedenle, genel anlamda Birelvîlerin, Güney Asya medreseleri açısından diğer gruplardan daha az bir varlığa sahip olduğu söylenebilir.⁴⁰

5. Hareketin Temel Görüşleri

5.1. Nübüvvet

Birelvîlerin inanç esasları arasında önemli bir yeri olan nübüvvet, özellikle son peygamber Hz. Muhammed'e yüklenen anlam ve değer üzerine inşa edilmiştir. Hz. Muhammed'e bu anlamda "huzur, el-

³⁹ Mehdi Fermâniyân- Abbas Husrevî, "Berresî Câygâhi Halife-i Asr-ı Hazır Der Zahir ve Bâtın ez Didgâhi Barelviye", *Faslnâme-i İlmî-Pejuheşi İntizâri Mev'ûd* 19/64 (Spring 2019), 54.

⁴⁰ Usha Sanyal, "The Madrasa Manzar-i Islam, Bareilly, and Jamia Ashrafiyya, Mubarakpur". *Madrasas in South Asia: Teaching Terror?* ed. Jamal Malik. Abingdon: Routledge, 2008, 23-45.

afuvvü'l-ğafür"⁴¹ gibi sıfatlar verilmiştir. Allah'ın Resülünü "huzur" olarak isimlendirmesi onun her mekânda hazır ve nazır olduğu inancından kaynaklanmaktadır. Bu düşünceye göre, Peygamber mekândan ve zamandan hâlidir.⁴²

Peygamber'in ilmi, vahiy, ilham, keşif, sâdık rüya ve beş duyu organı aracılığıyla. Allah'ın ilmi kadim, Peygamber'in ilmi ise hâdistir. Peygamber'den gelen her haber doğru olup, onda şek, şüphe ve cehil yoktur. Eğer şer'î bir konuda ondan bir ihmal söz konusu olursa, bu Allah'ın iradesiyle bir hikmete binaen olmuştur. Bu, Nebî'nin makamına hâlel getiren bir noksanlık değil aksine kemale ulaşma aracıdır.⁴³

Bütün peygamberler, peygamberlik verilmeden önce de sonra da her türlü günahattan, küfürden, dalaletten, hatadan ve hatta insana tiksinti verecek her şeyden uzaktır.⁴⁴ Birelvilere göre peygamberler gayb ilmine sahiptir. Peygamberimiz özelinde ise Kur'an-ı Kerim ve mütevatir hadislerde bildirildiğine göre Hz. Muhammed, gaybî bilgilere vâkıftır ve halkın umumuna bildirmediği bilgileri bilir.⁴⁵ O, arşın üstü, altı, dünya ve ahiret, cennet ve cehennem gibi tüm bilgilere muttallidir. Bunların hepsi Hz. Muhammed için yaratılmıştır.⁴⁶

Ahmed Rızâ Han'a göre, Hz. Muhammed bütün mahlûkata gönderilmiş son peygamberdir ve ondan sonra peygamber gelmeyecektir. Allah'ın Hz. Peygamber'e verdiği bazı gaybî bilgiler, bütün nebî, resul, melekler, önce gelenler ve sonra gelenlerin tüm ilimlerinin toplamından oluşmuştur. Hz. Muhammed, bi'setten önce de sonra da Allah'ı bilmektedir. Bu bilgiler levh-i mahfûzda yer almaktadır. Zahirî, beşer cismi gibidir. Bu nedenle onda bazı beşerî özellikler görülmekle birlikte, ruhanî tarafı ise beşerî noksan ve kusurlardan beridir. O, şefaet verilenlerin ilkidir. Onu sevmek, emirlerine tabi olmak, nehiyelerinden kaçınmakla olur. Onun ismi sıkça anılmalı, kabri ziyaret edilmeli, dil, kalp ve diğer azalarla birlikte ona ta'zim gösterilmelidir. Ehl-i beyt'ine, sahabeye de saygı ve sevgide kusur edilmemelidir. Onun son peygamber olduğuna diliyle ve kalbiyle iman etmeyenler, mümin ve Müslüman olamazlar.

⁴¹ Ahmed Rızâ Han Birelvî, *el-Emru ve'l-ülâ linâit'l-mustafâ bidâfi'l-belâ* (Dimaşk: Daru'n-Nu'mâni'l-Ulûmî, 1430), 36.

⁴² Muvaffak Afgan, *Birelvîyet Tarih ve Akîde*, 18.

⁴³ Ahmed Rıza Han Hanefî, *el-Akîdetü fi'l-İslâm*, 30-31.

⁴⁴ Ahmed Rızâ Han, *Ahkamu Şeriat* (Lahor: Nizamiyye Kitap, 2009), 309. Ahmed Rızâ Han peygamberlerin büyük abdestinin temiz olduğu hatta ebeveynlerin menilerinin de temiz olduğu şeklinde rivayetlere yer vermektedir. Bkz. Mustafa Ridâ al-Qadiri, *Al-Malfuz al-Sharif*, 454.

⁴⁵ Ahmed Rızâ Han Hanefî, *el-Akîdetü fi'l-İslâm*, 31.

⁴⁶ Krş. Muvaffak Afgan, *Birelvîyet Tarih ve Akîde*, 16.

Ondan sonra peygamber geldiğini söyleyenlerin kâfir olduğuna hükmedilir.⁴⁷ Ahmed Rızâ Han'ın peygamber algısına baktığımızda peygamberlerin zâhirde insan formatında olduğu ancak bâtında ise tamamen insanüstü özelliklere sahip, ilahi mertebelerle donatılmış varlıklar olarak tasvir edildiği görülmektedir

Birelvî literatüründe menkıbeler üzerine inşa edilmiş aşırı yüceltmeci bir Hz. Muhammed tasavvuru olduğunu görüyoruz. Hz. Muhammed'in bütün nebi ve resullerden önde olduğundan, Allah, arşı yarattığı zaman uzunluğu doğu ile batı arasında olan aydınlanmış bir kalemle "Lâ ilâhe illallâh Muhammedün Resûlullah" yazarak "Ben onun vesilesiyle verecek ve onun vesilesiyle alacağım ve onun milletinin arasında en iyisi Ebû Bekir Sıddık'tır." şeklinde rivayetlere yer verilmiştir.⁴⁸ Yine Hz. Muhammed'in dünyayı teşrifinin harikulade olaylarla cereyan ettiği ile ilgili rivayete göre, Hz. Muhammed'in doğduğu gece Kureyşlilerin bütün hayvanları dile gelerek "Ka'be'nin Rabbi'ne yemin ederiz ki bütün dünyanın koruyucusu ve halkına güneş olacak olan bir peygamber (hidayetin nurunu saçarak) geliyor." şeklinde konuşmuşlardır.⁴⁹

Birelvîlikte, Allah'ın Hz. Muhammed'e verdiği üstünlükler, daha çok mucizelerle ilişkilendirilerek ifade edilmiştir. O, beden ve ruh olarak uyanık bir şekilde miraca çıkmış, Miraç hadisesinde Beytül-Makdis'e gitmiş, nebilere imâmlık etmiş, buradan yedi göğe çıkarak cennet ve cehennemi müşahede etmekle şereflendirilmiştir. Hz. Muhammed'e verilen mucizelerden; ay'ı ikiye ayırması, hurma kütüğünün ona hasreti ve özlemi, taş ve ağacın ona teslimi, parmaklarından su fişkırması ve ordunun bu suyu tek kaptan içmesi, insanlar doyana kadar yemeğin bereketlenmesi, kesilmiş koyunun konuşması gibi mucizeler, sadık ve doğru olup Nebi'den bilfiil gerçekleşmiştir. Hz. Muhammed'e verilen en büyük mucize ise Kur'ân-ı Kerîm'dir. Kur'ân, lafzî terkipleriyle, mânevî güzellikleriyle ve gaybî haberleriyle misli ve benzeri olmayan bir kitaptır.⁵⁰ Birelvîlik'teki Kur'ân-ı Kerîm'de gaybî haberler olduğu anlayışının Kur'ân'ın zâhir ve bâtın anlamı olduğu düşüncesine binaen âyetlere şahsî yorum ve anlayış getirmeye neden olduğu görülmektedir.

Birelvîlere göre Allah, dünyanın hazinelerinin anahtarlarını Resûlullah'a vermiştir. O, Allah'ın kendisine verdiği mucizeler sayesinde körlere görme, sağırlara dinleme ve dilsizlere de konuşma gücü vermiştir. Ortağı olmayan Allah'tan başka ilah olmadığına

⁴⁷ Birelvî, *el-Akîdetü fi'l-İslâm*, 21-29; Ahmed Rıza Han Birelvî, *el-Mübin hatemi'n-nebiyyîn* (b.y. Meclisu'l-Medinet'ül-İlmiyye, 1441), 4.

⁴⁸ Birelvî, *Al-Amnu Wa al-Ulâ li Nâiti al-Mustafâ bi Dâfi'i al-Balâ*, 90.

⁴⁹ Birelvî, *Al-Amnu Wa al-Ulâ li Nâiti al-Mustafâ bi Dâfi'i al-Balâ*, 81.

⁵⁰ Ahmed Rıza Han, *el-Akîdetü fi'l-İslâm*, 32-35.

insanlar şahitlik edinceye kadar bu böyle olacaktır. Peygamber bu sayede ezilenleri ve güçsüzleri koruyacak ve onları zayıf sayılmaktan kurtaracaktır.⁵¹

Ahmed Rızâ Han, Resûlullah'a atfettiği bir şiirinde ilahi sıfatları ona nispet ederek şöyle demektedir: Allah dünyada mevcut olan bütün nimetleri Resûlullah'a vermiştir. Bütün kilitler onun emrindedir. Allah'ın hazineleri sadece Hz. Muhammed'in eliyle ortaya çıkar. Resul bir şeyin olmasını isterse olur ve onun hilafına bir şey de ortaya çıkmaz. Peygamber'in dünyada istediğini reddedecek kimse yoktur.⁵²

Peygamberlerin fizyolojik ölümleri gerçekleşse de aslında ölmemişlerdir. Hz. Peygamber de kabri şerifinde diri olup onun için orada hakiki cismani bir hayat vardır. Allah'ın lütfuyla ümmetin durumlarına muttali olur ve Ravza-i Şerifinde hazır bulunan kimseleri de bilir.⁵³ Hz. Muhammed'in kerim ruhu dünyadaki her Müslüman evinde teşrif etmektedir. Basiret sahipleri Resûlullah'ı namaz vakitlerinde görürler. Hatta onlar kendi mescitlerinden bazılarında cemaatle birlikteyken bir namaz yerini boş bırakırlar. Boş bıraktıkları yerde peygamberin teşrif ederek onlarla namaz kılacağını düşünürler. Ahmed Rızâ Han, bu inancın abes karşılanmaması gerektiğini, Hinduların aynı anda Krişna'nın farklı mekânlarda olduğu inancına sahipken, Peygamber'in de bu şekilde görülmesinin tuhaf karşılanmaması gerektiğini söyler.⁵⁴

Bu anlamda Birelviler için, Hz. Muhammed'in doğum günü olan mevlid kutlamalarının da dinde önemli bir yeri vardır. Mevlid'i kutlamak hem sünnet hem de vaciptir.⁵⁵ Kutlama her yıl oldukça görkemli ve büyük kalabalıklar içerisinde gerçekleşmektedir.⁵⁶

İhsan İlahi Zahir'e göre Birelviler, bu düşünceleriyle aşırıya gitmişlerdir. Her şeyin yaratıcısı olan Allah, bütün mahlûkatı rızıklandırmakta, diriltmekte ve öldürmektedir. Ne peygamberlerin ne sâlih kulların ne de meleklerin böyle bir yetkisi vardır. Allah'tan başka ilah yoktur ve bütün istek ve dilekler ona yapılmalıdır. Müellife göre, peygamberler dua ederken sadece Allah'tan dilemişler, Birelviler ise istiğase yapmışlardır.⁵⁷

⁵¹ Birelvî, *Al-Amnu Wa al-Ulâ li Nâiti al- Mustafâ bi Dâfi'i al-Balâ*, 110-118.

⁵² Krş. Muvaffak Afgan, *Birelvîyet Tarih ve Akide*, 12-13.

⁵³ Birelvî, *el-Akîdetü fi'l-İslâm*, 32.

⁵⁴ Muvaffak Afgan, *Birelvîyet Tarih ve Akide*, 19-20.

⁵⁵ Muvaffak Afgan, *Birelvîyet Tarih ve Akide*, 21.

⁵⁶ Sanyal, *Ahmad Riza Khan Barelwi*, 101.

⁵⁷ İhsan İlahî Zahir, *el-Birelvîyye Akaid ve Tarih* (Lahor: İdaretü't-Tercümanu's-Sünneti, 1403/1983), 76-77.

Ahmed Rızâ Han'ın peygamber algısı, Hristiyanlıktaki Hz. İsa motifine benzetilmiştir. Buna göre, Hz. İsa'nın Allah'ın özünden geldiğine karşılık, Hz. Muhammed'in Allah'ın nurundan bir parça olması; Hz. İsa'nın doğum günündeki görkemli kutlamanın, Hz. Muhammed'in mevlid kutlamalarında görülmesi; Hz. İsa'nın her yerde hazır ve nazır olması düşüncesinin Hz. Muhammed için de benimsenmesi; Hz. İsa'nın azizlerinin duaları işittiği ve karşılık verdiği düşüncesine benzer şekilde, başta Abdülkadir Geylânî olmak üzere evliya ve veli kulların insanların istek ve dileklerine karşılık vereceği şeklindeki inanç; Hristiyanlıkta azizlerin eşyaları ve resimlerinin onlara yaklaşma unsuru olmasına karşılık Birelvilerde Hz. Muhammed'in eşyalarını öpmek ve kutsallık atfederek onları aracı kılmak ve son olarak Hristiyanların azizlerin mezarlarının üstünü süsleme, mum yakma gibi uygulamaların benzerlerinin Birelvilerde de olduğu belirtilmiştir.⁵⁸

Birelvilerin, Hz. Muhammed'in ilahi vasıflara sahip olmasını Allah'ın nurundan bir parça olmasıyla ilişkilendirmelerini, "Peygamberleri onlara şöyle dedi: "Biz ancak sizin gibi birer insanız ama, Allah, kullarından dilediğine iyilikte bulunur. Allah'ın izni olmadıkça biz size delil getiremeyiz. İnananlar sadece Allah'a güvensin." (İbrâhîm 14/11) ve "De ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım; ancak bana tanrınızın tek bir Tanrı olduğu vahyolunuyor. Rabbine kavuşmayı uman kimse yararlı iş işlesin ve Rabbine kullukta hiç ortak koşmasın." (el-Kehf 18/110) âyetlerde onun bir beşer olduğuna özellikle dikkat çekilmesi noktasında iyi değerlendirmek gerekmektedir.⁵⁹ Yine Hz. Peygamber'in de aynı şekilde kendisinin bir beşer olduğunu ifade etmesi, Hz. Âişe'nin, Resûlullah'ın elbisesini diken, ayakkabısını yamayan, erkeklerin evde yapacağı her işi yapan bir insan olarak anlatması,⁶⁰ zihinlerde bir beşer algısı oluşturarak toplumun onu rol model almasını kolaylaştırmak ve onu ilahlaştırmaya çalışan her türlü aşırı düşüncenin önüne geçmek için ifade edildiği de göz önünde bulundurulmalıdır.

Birelvilerin Hz. Muhammed tasavvurunda mistik, tasavvufi ve vahdet-i vücudcu geleneğin etkisi olduğu söylenebilir. Hindistan gibi farklı inanç ve kültürleri bünyesinde toplayan bu coğrafyada dinlerin ve geleneklerin birbirini etkilemesi kaçınılmaz sosyolojik bir olgudur.

⁵⁸ Geniş bilgi için bkz. Nouman Hussain, *Barelvi'ism and Christianity: Similarities and The Possible Reasons Why* (Birmingham: University of Birmingham Research Archive, Yüksek Lisans Tezi, 2017). 63 vd.

⁵⁹ Muvaffak Afgan, *Birelvîyet Tarih ve Akîde*, 17-18.

⁶⁰ İbrahim Canan, "Aile Reisi ve Baba Olarak Hz. Peygamber", *Hz. Peygamber ve Aile Hayatı* (Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi, İstanbul: İlmî Neşriyat İç ve Dış Ticaret A.Ş., ts.), 137-18.

Bu bağlamda onların Hz. Muhammed algısında, batınıni dini yapılanmalarda görülen birçok unsuru bünyesinde barındırması yönüyle eklektik bir yapıda olduğunu göstermektedir. Birelvilerde Hz. Muhammed'e yönelik sevgi, rivayetler üzerinden mucizelerle tasvir edilmiş, hayatın akışı içerisinde yaşamını idame ettiren, zorluklara karşı mücadeleci bir kişiliğe sahip bir peygamber tipolojisinin arka plana atıldığı görülmektedir. Kur'an'ın "üsve-i hasene" olarak takdim ettiği Peygamber'in tarihsel kişiliği ise örtülü kalmıştır.

5.2. Hilâfet ve İmâmet

İslâm tarihi boyunca Müslüman toplumlarda siyasi otoriteyi temsil anlamında kullanılan hilâfet ve imâmet kavramları üzerinde İslâm âlimleri arasında görüş farklılıkları olduğu görülmektedir.⁶¹ Ahmed Rızâ Han'a göre hilafet, Hz. Muhammed'in makamının yerini almaktır. Peygamber'den sonra bu makama fazilet sırasıyla Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali gelmiştir. Ondan sonra gelenler ise Hz. Hasan ve Ömer b. Abdülaziz'dir. Bundan sonra râşid halife olarak gelecek kişi ise İmâm Mehdi'dir. Onun ne zaman geleceğini de en iyi Allah bilir.⁶²

İmâmetin Kureyşliliğini kabul eden Ahmed Rızâ Han, Hz. Peygamber'in "İmâmlar Kureyş'tendir." hadisi üzerinde sahabenin ittifak ettiğini, bunun sünnet ve icma ile sabit olduğunu belirtir. Ona göre, Hz. Ebubekir'in Sakife'de bu hadisi dile getirmiş olması ve sahabeden kimsenin bu hadisi inkâr etmemiş olması da bunu teyid eden en önemli gerekçedir. Ahmed Rızâ Han'a göre halifenin Kureyşli olması zaruriyken Haşimoğullarından olması ise şart değildir. Onun nezdinde Hâriciler ve Mu'tezile'den bir taifenin bu hadisi kabul etmemesi, ümmetin icmana muhalif bir yaklaşım olarak görülmektedir.⁶³ Ahmed Rızâ Han'ın, hilâfetin Kureyşliliği esasına dayanarak Osmanlı'nın hilâfeti temsil etmediğini söylemesi ve Hint ulemasının büyük çoğunluğunun aksine Hindistanlı Müslümanların Osmanlılara destek vermemesi gerektiği düşüncesi, o dönemde tepkiyle karşılanan bir düşünce olmuştur.⁶⁴

⁶¹ Mehmed Said Hatiboğlu, halifenin Kureyş'ten seçilmesini bölgenin siyasi şartlarının gereği olduğunu, bu konuda Hz. Peygamber'den menkul bir hadisin bulunmadığını belirtir. Bu hadiseyi meşhur isimlerin nasıl değerlendirdiği konusunu ise kendi eserinde geniş bir şekilde ele almıştır. Bkz. Mehmed Said Hatiboğlu, *Hilafetin Kureyşliliği* (Ankara: Otto Yayınları, 2015), 66.

⁶² Mustafa Ridâ al-Qadirî, *Al-Malfuz al-Sharif*, 120.

⁶³ Ahmed Rızâ Han'ın hilafetle ilgili görüşleri için bkz. Ahmed Rızâ Han Birelvî, *Fetâvâ-yi Rızvîyye* (Lahor: Rıza Foundation, 1419), 14/190-193.

⁶⁴ Birışık, "Rızâ Han Birelvî", 35/62.

Ahmed Rızâ Han'a göre, hilafet, fıkhıta amelî bir konu olup itikâdî bir mesele değildir. Ehl-i bid'at mensupları tarafından inançların yayılmasıyla, kelimada itikâdî konular arasındaki yerini almıştır. Ahmed Rızâ Han'a göre, dört halifenin imâmeti hakktır. İmâmlar, dinî tesis etmede ve Müslümanların mülkiyetini korumada Hz. Muhammed'in halefidirler, dolayısıyla imâmet tüm ümmet tarafından kabul edilmelidir.⁶⁵ Ahmed Rızâ Han'a göre imâmetin hem dinî hem de dünyevî otoriteyi temsil eden bir makam işlevi olduğu görülmektedir. Ayrıca Rızâ Han'ın ilk dört halifeyi sırasıyla kabul etmesi Sünnî telakki ile örtüşmektedir.

Birelvilerden Mevlâna Gulam Rasul Gazî Kadirî Nevşâhî'nin, *Hilâfet bilâ Fâsilâ* adlı eserinde hilafetin fazilet sırasına göre olması gerektiği belirtilmektedir. Bu görüşe göre, Hz. Ali'ye Hayber'in fatihi olması ve peygamberin damadı olması gibi üstün vasıflar verilmiştir. Bunlar kimsenin değiştiremeyeceği hususlardır. Bunun gerçekliği inkâr edilemeyeceği gibi onun velâyeti ve imâmeti de gerçektir ve bunda bütün ümmet hemfikirdir. Sadece Râfîzî olan insanlar Hz. Ali'nin velayetinin ilk üç halife tarafından gasp edildiğini iddia etmektedir. Ancak böyle bir durum söz konusu değildir. Hz. Ali fazilet sırasına göre halifeliğini yerinde yapmıştır.⁶⁶ Burada diğer halifeler arasında Hz. Ali'ye özel bir konum verilmekle beraber, hilafetin fazilet sırasına göre olduğu da kabul edilmektedir.

Birelvîliğin entelektüel yüzü olarak bilinen ve aynı zamanda "tartışmalı bir kişilik" olan Muhammed Tahirü'l-Kadirî,⁶⁷ *The Awaited Imâm Mahdî* adlı eserinde, imâmet denilince sadece Hz. Muhammed'den sonra gelen dört halifenin anlaşılması gerektiğini ifade eder. İmâmet'in temsil ettiği konum, Gadîr-i Hum hadisesinde⁶⁸

⁶⁵ Ahmed Rızâ Han -Birelvî, *el- Mustenedü'l -mu'temed* (Karaçi: Berkâtîbi Publishers, t.y), 190-191. Bu eser, Bedâyünî'nin *el-Mu'tegadu'l-müntegad*'ının Ahmed Rıza Han tarafından şerhidir.

⁶⁶ Mevlâna Gulam Rasul Gazi Kadirî Nevşâhî, *Hilâfet bila Fasıla* (Lahor: Medina Bakd Pona Radvala, 1981), 11-12.

⁶⁷ Muhammed Tahirü'l-Kadirî, hakkında farklı iddiaların medyada yer aldığı görülmektedir. Bkz. "Peygamberi rüyasında gördü, Pakistan'ı değiştirmeye geldi", erişim:24.12.2021 <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/peygamberi-ruyasinda-gordu-pakistan-i-degistirmeye-geldi-22381174>; "Fetullah Gülen ile Tahir'ül- Kadirî arasındaki İlginç Benzerlikler", erişim: 24.12.2021M.Fethullah <https://www.sabah.com.tr/gundem/2017/07/28/fetullah-gulen-ile-tahir-ul-kadri-arasindaki-iliginc-benzerlikler>; "Pakistan'da sokak provakasyonu", erişim: 24.12.2021 <https://www.yenisafak.com/dunya/pakistanda-sokak-provakasyonu-2842901> Ayrıca Birelvîlerin Şii akideyle çok benzerlikleri olduğunu söyleyen Fermâniyân-Hüsrevî' de yine Muhammed Tahirü'l-Kadirî'ye atıfta bulunarak onu eleştirmektedir. Bkz. Fermâniyân- Husrevî, "Berresîi Câygâhi Halife-i Asr-ı Hazır Der Zahir ve Bâtin ez Didgâhi Barelviye", 54.

⁶⁸ Ethem Ruhi Fıglalı, "Gadîr- i Hum", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 13/279-280.

bizzat Hz. Muhammed'in "Ben kimin mevlâsıysam Ali de onun mevlâsıdır." sözüyle Hz. Ali'nin otoritesinin ruhanî/mânevî bir şekilde egemen olduğunu ve dolayısıyla velâyetini ilan ettiğinde gerçekleşmiştir.⁶⁹

Mehdi Fermânîyân ve Abbas Hüsrevî, Birelvîliği bu anlamda eleştirerek, Birelvîlerin, Ahmed Rızâ Han'ı bir velî ve ülü'l-emr olarak asrın zahirî ve bâtinî imâmı kabul etmeleri, onun sonuncu emir olmasını kıyamet alameti olarak görmeleri, kıyametin sonunda Hz. İlsâ'nın ona uyması ve onun imametini kabul etmesi görüşleriyle Şîa'ya benzediklerini söylerler.⁷⁰

Edindiğimiz verilerden yola çıkarak, Birelvîliğin imamet ya da hilâfet teorilerinin senkretik/bağdaştırmacı bir görünüm arz etmekte olduğunu söyleyebiliriz. Ahmed Rızâ Han'ın, ilk dört halifenin fazilet sırasını kabul etmesi, imâmetin Kureyşliliğini öne sürmesi, yine Râfîzî olarak nitelendirdikleri insanların, Hz. Ali'nin velâyetinin ilk üç halife tarafından gasp edildiği düşüncesinin Birelvîler tarafından eleştirilmesi ise Sünnî telakkiyle örtüşmektedir. Ayrıca, Birelvîlik'te tarikat gelenekçiliğinin tipik izlerinin görüldüğü Ehl-i beyt sevgisi her zaman ön planda olup, Hz. Ali'ye özel bir yer verilmektedir. Birelvîlerin nübüvvet merkezli din anlayışında velâyeti Hz. Ali'nin temsil ettiğini söylemek mümkündür.

⁶⁹ Bu düşünceye göre, Hz. Muhammed'in üç tür miras bıraktığı iddia edilmektedir. İlki, bâtinî/mânevî halifelik (imâmet), ikincisi, siyasi/dış halifelik ve üçüncüsü de dinî halifeliktir. İlki, Hz. Muhammed'in aile üyelerine verilmiştir. İkincisi, Hulefâ-i Râşidîn'dir. Sonuncusu ise sahabe ve ondan sonra gelen genel halifeliktir. "Genel halifelik", Hz. Muhammed'in, İslâmî öğretileri destekleyen ve Müslüman cemaat birliğindeki sâlih amellerin önemini kanıtlayan haleflerinin hilafetidir. Hz. Muhammed'den sonra gelen dört halife seçimle başa gelirken, Hz. Ali doğrudan Allah tarafından atanmıştır. Tahirü'l-Kâdirî'ye göre, hem siyasi halifelik (ilk dört halife) hem de imâmet konusu mütevatir hadisle sabittir, inkâr edilemez. Hz. Fâtma'dan olan Hz. Ali'nin soyu, on iki imâmın bilgisi kıyamet gününe kadar değişmeyecektir. O, bunu itikâdî bir inanç olarak kabul ederek inkârını küfür sayar. Tahirü'l-Kâdirî, on iki imâmın yanında yüksek mertebelere ulaşmış, binlerce velî ve azizin (gavs, kutup), insanları cehaletten kurtarıp aydınlattığını, bunların mânevî güçlerini ise Hz. Ali'den aldığını söyleyerek, bu zincirin son imam Mehdi gelinceye kadar devam edeceğini, velîlerin de aynı zamanda mânevî halifeler olduğunu belirtir.⁶⁹ Muhammed Tahirü'l-Kâdirî, *The Awaited Imâm Mahdî* (Lahor: Minhaj-ul-Quran Publications, 2003), 1-2. Krş. Fermânîyân - Husrevî, "Berresü Câygâhi Halife-i Asr-ı Hazır Der Zahir ve Bâtın ez Didgâhi Barelviye", 55-56.

⁷⁰ Fermânîyân- Husrevî, "Berresü Câygâhi Halife-i Asr-ı Hazır Der Zahir ve Bâtın ez Didgâhi Barelviye", 54.

5. 3. Müceddidlik

Hindistan'da İngilizlerin sömürgesi altında bulunan Müslüman âlimler, müceddidlik konusuna karşı farklı çözüm önerileri getirerek görüş ve düşüncelerini ortaya koymaya çalışmışlardır. Birelviler, Ahmed Rızâ Han'ın fikirleri çerçevesinde sömürgeciliğe karşı dini en iyi şekilde korumak ve toplumu ıslah etmek gayesiyle en mükemmel örnek olarak kendilerini görmüşlerdir.

Müceddidlik makamını çok önemli bir konum olarak kabul eden Birelvilere göre, her yüzyılda İslâm'ı yanlış düşünce ve anlayışlardan temizlemek, hasarlı kısmını onarmak ve dinî yenilemek için seçkin bir âlim olan bir müceddid gelir. Onlara göre, Ömer b Abdülaziz (ö. 102/720) birinci yüzyılın, İmam Gazzâlî (ö. 505/1111) beşinci yüzyılın, Celâleddin es-Süyûtî (ö. 911/1505) dokuzuncu yüzyılın, Ali el-Kârî (ö. 1014) ise onuncu yüzyılın müceddididir. İmam-ı Rabbanî (ö. 971-1033/1563-1624), Abdülhak ed-Dihlevî (ö. 1052/1642) ve Abdülvahid Bilgramî (ö.915-1509) ile on birinci yüzyılın müceddididir. Âlemgîr Evrengzîb (ö.1118/1707) on ikinci, Şah Abdülaziz Dihlevî (ö. 1239/ 1824) on üçüncü, Ahmed Rızâ Han ise on dördüncü yüzyılın müceddididir.⁷¹

Birelviler, teccid ile ilgili görüşlerini “Allah her yüz senenin başında (yani her asırda), bu ümmete dinini yenileyecek adam(lar) gönderecektir.”⁷² şeklinde rivayet edilen hadise dayandırır. Dolayısıyla Hint alt kıtasında (Hindistan, Pakistan ve Bangladeş) Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat, es-Sevâdü'l-a'zam'ın on dördüncü asrın mürcüsi ve imamı olarak kabul ettiği kişi Ahmed Rızâ Han'dır. Taraftarları onun asrın müceddidi olduğundan emindirler.⁷³ Çünkü onlara göre Ahmed Rızâ Han, İslâm dinini ve Hz. Peygamber'in sünnetini ihya eden, İslâm'ı bid'at ve hurafelerden temizleyen, bidatlara karşı mücadele eden ve insanları dine ve siyasette kötülöklere karşı uyararak bir ıslahatçıdır.⁷⁴ Ahmed Rızâ Han, Patna'da düzenlenen Meclis-i Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat toplantısında liderliğini ilân ettiğinde bağluları tarafından kendisine “20. yüzyılın müceddidi” unvanı verilmiştir.⁷⁵

⁷¹ Birelvî, *Al-Amnu Wa al-Ulâ li Nâiti al- Mustafâ bi Dâfi'i al-Balâ*, 28-29.

⁷² Hadisin tetkik ve değerlendirilmesi konusunda Bkz. Ertürk Mustafa, “Teccid Hadisinin Metin Tenkidi Açısından Değerlendirilmesi”, *İslâmî Araştırmalar* 10/4 (1997), 125-137.

⁷³ Muhammed Abdülhakîm Şeref, *Min akâidi ehli's-sünne* (Lahor: el-Camiatü'n-Nizâmiyyetü'r- Rizviyye, 1410/1990), 17.

⁷⁴ Ahmed, *eş-Şeyh Ahmed Rızâ el-Birelvî ve -şey'un min hayâtihî ve efkârihî*, 53-55.

⁷⁵ Birişık, “Rızâ Han Birelvî”, 35/61.

Dava arkadaşlarının gerek onun hayatında gerekse ölümünden sonra hiçbir vakit onun önüne geçmeye çalışmamaları ve onun kölesi (Abd er-Rızâ, Ubeyd er-Rızâ) olmakla iftihar etmeleri bu durumu gösteren diğer bir örnektir.⁷⁶ Ahmed Rızâ Han kendi müntesiplerince Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat'ın hamisi, asrın müceddidi, Arap dünyasında ve Arap olmayan dünyada devrinin en üstün âlimi olarak görülmektedir. Onlara göre, şayet birileri onu eleştiriyor ve hakkında olumsuz şeyler sarf ediyorsa o kişi yanlış yönlendirilmiştir.⁷⁷

Tarihten bugüne siyasî yönetimde otoriter eğilimlerin arttığı dönemlerde siyasî karizmatik liderler; zulüm ve adaletsizliklerin arttığı, yoksulluk ve fakirliğin yaygınlaştığı durumlarda adalet ve refah dağıtan toplumsal ıslahatçılar; yozlaşma ve bozulmanın toplumu kuşattığı dönemlerde ise ahlaki ve dinî yenilikçiler beklenmiştir.⁷⁸ Karizmatik lider merkezli dinî zihniyetin, zamanın imamına itaat, imamların günahsızlığı, mehdi/kurtarıcı beklemek, Ali ve soyuna kutsallık atfetmek, İslâm'ın siyasallaştırılması, Kur'an'ın bâtını yorumunu savunmak gibi temel özellikleri bulunmaktadır.⁷⁹ Ahmed Rızâ Han'ın hareketin mensupları üzerindeki etkisi, ona verdikleri üstün vasıflarla çekiciliğine vurgu yapılarak seçilmiş bir kişi olarak benimsenmesi, karizmatik lider merkezli dinî zihniyetin Birelvilerdeki tanımına uygun düştüğü görülmektedir.

Bu anlayışta kendi düşünce hareketlerine vizyon sağlama, diğer düşünce ekollerine karşı ilahi bir üstünlük atfetme, kolektif kimlik üzerinden birliği sağlama gibi unsurların da etkisi olduğu söylenebilir. Birelviliğin oluşumu ve şekillenmesinde temel belirleyici rol oynayan Ahmed Rızâ Han'ın bu anlamda karizmatik bir lider vasfıyla müntesiplerince "müceddid" unvanı ile taçlandırılması da bunu göstermektedir.

5.4. Mehdî-Mesîh

Mehdilik, sadece İslâm dünyasında değil farklı din ve kültürlerde de yer alan bir inanıştır. Mehdiliğin, Birelvilerde de benimsenen ve savunulan bir inanç olduğunu görmekteyiz. Onlara göre, dünyanın fesat ve kötülükle dolu olduğu bir dönemde, insanlık geleceği olmayan bir inhitat ve çöküşe duçar olacağı zaman, bu kötü durumu Allah'ın bir temsilcisi olan mehdi düzelterek. Mehdî'nin geleceğine

⁷⁶ Birışık, *Hind Altkitâsı Düşünce ve Tefsir Ekolleri*, 232.

⁷⁷ *The Eminence of Imam Ahmad Raza* (Karaçi: Maktaba-tul-Madinah, 2020), 7.

⁷⁸ Bkz. Sönmez Kutlu, "Karizmatik Otorite ve Temsil Sorunu: Mehdilik", *Dini Temsil Sorunu Sempozyumu* (Atatürk Üniversitesi Yayınları, 2017), 101 vd.

⁷⁹ Şahin Ahmetoğlu, "İslam Mezhepleri Tarihi'nde Karizmatik Liderlik Anlayışı: Hz. Ali Örneği", *Milel ve Nihal* 7/3 (Eylül 2010), 177-178.

dair işaretleri Hz. Peygamber vermiştir. Onun gelişinin yakınlığı dünyada meydana gelen kötülüklerin olmasıyla ilintilidir. Buradaki en önemli husus, gerçek mehdî ile sahte mehdî arasındaki ayrımı iyi bilmektir. Nitekim İslâm tarihinde toplumda siyasî, iktisadî ve içtimai çıkar peşinde olan birçok kişinin mehdîlik iddialarıyla ortaya çıktığı görülmektedir.⁸⁰

Ahmed Rızâ Han, kıyamete yakın zamanda gelecek olan hakiki Mehdî'nin peygamber ve imâmlar tarafından nişanelerinin bildirildiğini söyler. Ona göre, mehdî içtihadta Hz. Muhammed'i taklit edecek ve onun içtihadı bu anlamda Hanefî mezhebine benzeyecektir.⁸¹ Ahmed Rızâ Han, hicri 1837 yılında Allah'ın dininin yeryüzünden hükmünün kalkacağını söylemekte; hicri 1900 yılını işaret ederek İmâm Mehdî'nin geleceğine dair bir de tahminde bulunmaktadır.⁸²

Tâhirü'l-Kâdirî, on ikinci imâm ve son halife olarak "İmâm Muhammed Mehdî'nin, ümmetin hem mânevî hem de siyasî mirasçısı olarak, hilâfet ve velâyet makamını temsil eden son imam olduğunu söylemekte ve isminin Muhammed olmasını Hz. Muhammed gibi üstün ahlakî özelliklere sahip olmasına bağlamaktadır. O, "Mehdî'nin geleceğini ve bunu inkâr etmenin de kâfir olacağını ileri sürerek mehdîliği itikâdî bir mesele olarak görmektedir."⁸³

Fermâniyân ve Husrevî'ye göre, Birelviler, Mehdi'yi batinın ve zâhirin halifesi ve yeryüzünün imâmı Allah'ın halifesi olduğuna dair birçok hadis ve rivayet öne sürerek, mehdîlik konusunda hem Şii hem de Sünnî kaynaklı görüşlere yer vermişlerdir. Şiilerde imâm doğmuş ve gaybete girmiş, Sünnîlerin çoğunluğuna göre ise imâm henüz doğmamıştır. Ona göre, Birelvilerin Şii akideyle çok benzerlikleri vardır. Bunu ise Fars kültüründen etkilenmeleriyle ilişkilendirir. Hatta Birelvilerin "On İki İmâmcı Sünnîler" olarak isimlendirilmesinin tesadüf olmadığını belirtir. Onlar, Birelvilerin Şiilikle irtibatında hareketin önde gelen âlimlerinin büyük etkisi olduğunu düşünmektedir. Örneğin Muhammed Tâhirü'l-Kâdirî'nin 2014'te İran'a seyahat ederek orada İran mercüleriyle görüştüğünü ve Şii bir parti olan "Nifaz-ı Ca'fer" ile irtibatının olduğunu söyler. Onun yazdığı *Seyfü'l-Celi alâ Münkiri Velâyeti Ali* diye bir eseri de vardır. Yine diğer bir âlim olan Müftü Muhammed Haşim'in İmâm Mehdî'nin marifetlerini yazdığı elli ciltlik bir eserinin olduğunu bu

⁸⁰ Fermâniyân - Husrevî, "Berresü Câygâhi Halife-i Asr-ı Hazır Der Zahir ve Bâtın ez Dîdgâhi Birelvîye", 61.

⁸¹ Mustafa Ridâ al-Qadirî, *Al-Malfuz al-Sharif*, 248.

⁸² Mustafa Ridâ al-Qadirî, *Al-Malfuz al-Sharif*, 128.

⁸³ Tâhirü'l-Kâdirî, *The Awaited Imâm Mahdî*, 52-53.

düşüncelerine delil getirir.⁸⁴ Fermâniyân ve Husrevî, Mehdî'nin insanı kurtuluşa ulaştıracağı, asrın imâmını desteklemek gerektiği, Mehdî'nin zuhuru ile ilgili Birelvîlerde âyet ve hadislerin de delil getirildiğine dair verilen bilgilerin onların Mehdî meselesine oldukça önem atfettiklerini ve onu itikâdî bir inanç haline getirdiklerini belirtirler.⁸⁵

Sanyal, Ahmed Rızâ Han'ın Hz. Muhammed, Hz. Ali ve onun Hz. Fâtıma'dan olan çocukları olarak Hz. Hasan'a ve Hz. Hüseyin'e özel atıflarda bulunmasının Şiiler için de kutsal sayıldığını belirterek Sünnî olan Birelvîliğin Şiilikle ortak değer atfetmesinin garip karşılandığını belirtir.⁸⁶ Birelvîliğin temel görüşleri ile Şia arasında bazı benzerlikler olduğu hatta bu nedenle Birelvîliğin temelinin Şia olduğu tartışılmaktadır. Onun akîdelerinin çoğu Şii akidelere benzetilmektedir. Hatta onun Ehl-i Sünnet'ten çok Şia'ya benzediği iddiasının mübalağa olmadığı düşünülmektedir.⁸⁷ Zahir'e göre ise, Ahmed Rızâ Han'ın ailesi Şiilik'ten Sünnîliğe geçmiş olup, bunun en açık delili olarak onların Ahmed Rızâ Han b. Nakî Ali b. Rızâ Ali b. Kâzım Ali şeklinde Sünnîlikte pek rastlanmayan isim zinciridir.⁸⁸

Kutlu, tarihsel süreçte kurtarıcı bekleme inancının İslâm mezhepleri ve alt gruplarında, sûfi oluşumlarda ve çağdaş dinî hareketlerde ve İslâmcılar arasında farklı şekillerde yorumlandığını ifade etmektedir. Onun farklı şekillerde sınıflandırdığı mehdîlik tipolojilerinden biri de "Vahdet-i Vücuda (Sûfi) Mehdî Tipolojisi (İbn Arabî)'dir. Özellikle "ilham, keşif ve rüyalara kutsallık atfeden, gizli bilgi ve bâtinî yorumu önceleyen" Sünnî irfancılığın savunucuları,

⁸⁴ Fermaniyan-Husrevî, "Berresîi Câygâhi Halife-i Asr-ı Hazır Der Zahir ve Bâtın ez Didgâhi Barelviye", 54 vd.

⁸⁵ Birelvîlerin Mehdîyle ilgili delil getirdikleri âyetlerden bazıları şunlardır: «Ey İnananlar! Allah'a itaat edin, Peygambere ve sizden buyruk sahibi olanlara itaat edin. Eğer bir şeyde çekişirseniz, Allah'a ve ahiret gününe inanmışsanız onun halini Allah'a ve Peygambere bırakın. Bu, hayırlı ve netice itibarıyla en güzeldir». (Nisâ, 59); «Bir gün bütün insanları önderleriyle beraber çağırırız. O gün kitabı sağından verilenler, işte onlar kitaplarını okurlar. Onlara kıl kadar haksızlık edilmez» (İsra,71); «Putu tapanlar hoşlanmasa da, dinini bütün dinlerden üstün kılmak üzere, Peygamberini doğru yol ve hak dinle gönderen Allah'tır» (Tevbe, 33) Bkz. Fermâniyân - Husrevî, "Berresîi Câygâhi Halife-i Asr-ı Hazır Der Zahir ve Bâtın ez Didgâhi Barelviye", 56-61.

⁸⁶ Sanyal, *Ahmad Rıza Khan Barelvi*, 94-96.

⁸⁷ Muvaffak Afgan, *Birelvîyet Tarih ve Akîde*, 11.

⁸⁸ Zahir, *el-Birelvîyye Akaid ve Tarih*, 21. Ahmed Rıza Han'ın soy ağacı babası Nâkî Ali Han'dan itibaren şu şekilde verilir: Rıza Ali Han, Muhammed Kâzım Ali Han, Şah Muhammed Azam Han, Saadet Yâr Han, Sadullah Han. Bkz. Birelvî, *Al-Amnu Wa al-Ulâ li Nâiti al- Mustafâ bi Dâfi'i al-Balâ*, 19.

sistemlerinin gereği Mehdilik ile yakından ilgilenmiş ve onu kendi düşünce sistemlerinin bir esası veya parçası haline getirmişlerdir.⁸⁹

Birelvîlerde imâmetin zâhir (halife) ve bâtın (mehdi) olmak üzere ikiye ayrıldığı ve veliliğin en üst mertebeleri olan kutup, gavs, sahibü'l-vakt denilen kimselerin de gerçek halifeler olduğu görülmektedir. İmâmet ise en büyük ve en son imam olan İmam Mehdi'yle son bulmaktadır. Onlara göre her ümmetin bir imâmı olması gereklidir. Ayrıca, Mehdi'nin hem halife hem de imam olup Hz. Fâtıma'nın soyundan gelmesi, dinin fetret döneminde ortaya çıkacağı ve dini ihya edeceği şeklinde ortaya koyduğu mehdî anlayışı ile Vahdet-i Vücuda (Sûfi) Mehdi tipolojisine uyduğu söylenebilir. Ancak mehdiliğin itikadî bir mesele olarak görülmesi, beklenen imamın Şiilikteki Mehdi el-Muntazar gibi on ikinci ve son imam olarak kabul edilmesi, onun Hz. Fâtıma'nın soyundan gelmesi, isminin Muhammed Mehdi olmasının yanında mehdiliğin fonksiyonu açısından da temelde Şiilikteki mehdî anlayışından bir farkı görülmemektedir. Muhtemelen Sünnilikteki mehdî anlayışının Şiilikten etkilenmiş olabileceği ve bu anlayışın sûfi gelenekte de görüldüğü düşünüldüğünde, Birelvîlerin bütün bu etkileşimleri yansıtan eklektik ve senkretik bir yapıda olduğu görülmektedir.

5.5. Tevessül

Hz. Peygamber, veliler ve Allah'ın sâlih kulları olarak düşünülen kimseleri aracı kılarak Allah'tan yardım dilemek olan tevessül hakkında Müslümanlar arasında farklı görüş ve anlayışlar mevcuttur. Birelvîlere göre tevessül, lügatte birine yaklaşmak veyahut maksada ulaşmak için bir şeyi aracı kılmaktır. Şer'î ıstılahta ise duaların kabulü için Allah katında makbul olan sâlih amel sahibi kişileri aracı koymaya denir. Onlara göre tevessül, sâlih amel sahibi olan herkesin aracı olması konusunda bütün cumhur ittifak halindedir. Birelvîler, Allah'a yaklaşmaya vesile olan araçları caiz görüp bunu "Ey İnananlar! Allah'tan sakının, O'na ulaşmaya yol arayın, yolunda cihad edin ki kurtulasınız" (el- Maide, 5/35); "Taptıkları putlar Rablerine daha yakın olmak için vesile ararlar. O'nun rahmetini umar, azabından korkarlar. Zira Rabbinin azabı korkmağa değer." (el-İsra, 17/57) gibi âyetlere dayandırır. Dolayısıyla insanlar hacetlerini Allah'tan istemenin yanı sıra, peygamberlerden, âlimlerden, evliyadan ve sâlihlerden de

⁸⁹ Sönmez Kutlu, "Beklenen Kurtarıcı İnanışına Dayalı Siyasî ve Dini Hareketlerde Mehdilik Tipolojileri", *Beklenen Kurtarıcı İnanıcı*, ed. Yusuf Şevki Yavuz (Kuramer Yayınları, 2017), 322.

isteyebilirler. Onlara göre, tevessülü kabul etmeyen İbn Teymiyye ve onun gibi düşünenler bu konuda hata yapmışlardır.⁹⁰

Hız. Muhammed'e istiğase tevessül, şefa'at ve teveccühte bulunulabileceği düşüncesinde olan Birelvilere göre, Hız. Muhammed hayattayken ümmetine yardım ettiği gibi ölümünden sonra da ve mahşer gününde de her zaman imdada yetişebilir, onu vesile kılmadan ne dünyada ne de ahirette insan saadet ve felah bulamayacaktır.⁹¹

Birelvilikte, Allah, bazı özel kullarını insanların ihtiyaçlarını gidermek üzere memur kılmıştır. Evliyaya hürmet, onlardan imdat dilemek, onlara tevessül etmek konusu, şeriata aykırı değil bilakis makbul bir davranıştır. Peygamberlerden, âlimlerden, evliya ve sâlihlerden yardım dilemek, vefat etseler bile, caizdir. Evliya âhirete intikal ettikten sonra da dünyada tasarrufta bulunabilir. Hız. Muhammed, her musibet ve sıkıntıda, çağrıldığında hazır ve nazır bir şekilde ihtiyaca cevap verir. Evliya, kabirlerde ebedi hayat yaşar. Onlar ilim, idrak, semî, basar sıfatları ile öldükten sonra da dostlarına yardım ederler. Onlara göre örneğin, Abdülkadir Geylânî,⁹² her zaman her şeyi görür ve herkesin sesini duyar.⁹³

Ahmed Rızâ Han *Hadâik-i Bahşîş* adlı eserinde Geylânî'nin, ölmesi gereken birisinin ölümünü erteleyebilme ve değiştirme gücünün de olduğunu belirtmektedir. Ona göre, evliyaya üstün vasıflar verilmiştir. Örneğin, ölüyü diriltme, âmâlara şifa verme, bütün yeryüzünü bir adımla adımlama gibi halleri vardır, hatta onların öldükten sonra güç ve kuvvetlerinin arttığı da belirtilir.⁹⁴

Muvaffak Afgan'a göre Birelviler, tevessül inançlarıyla bid'at işlemektedirler. Çünkü onlar, Medîne-i Münevver'e'nin ve evliyanın mezarlarının resimlerini öper, Peygamber'in terliği (Peygamber'in

⁹⁰ Muhammed Abdülhakîm Şeref, *Min akâidi ehli's-sünne* (Lahor: el-Camiatü'n-Nizâmiyyetü'r-Rizviyye, ts.), 141-142. Ahmed Rıza Han Birelvî, *Fetâvâ-yı Rizviyye*, 14/585-587.

⁹¹ Muhammed Abdülhakîm Şeref, *Min akâidi ehli's-sünne*, 144.

⁹² Kaynakta Abdülkadir-i Geylânî hakkında şu bilgilere yer verilir: Onun kutbül-aktâb ve aynı zamanda gavs-ı a'zamdır. Kutuptan yardım istendiğinde o gavs adını alır. Gavs kendisinden yardım isteyenlerin imdadına yetişen, yardımcı, Hız. Peygamber'in nuraniyetinde kendini yok edip o nurla vaktin sahibi olan Allah'ın velisidir. "Müridim eğer beni çağırırsa, doğuda/veya batıda veya taşkın denizde kaldıysa darda/koşarım imdadına onun havada olsa da... dediği rivayet edilir. Adalet Çakır, *Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür*, ed. Semih Ceyhan (İstanbul: İSAM Yayınları, 2015), 163.

⁹³ Muhammed Abdülhakîm Şeref, *Min akâidi ehli's-sünne*, 155 vd.; Krş. Muvaffak Afgan, *Birelvîyet Tarih ve Akide* (Erişim 06 Kasım 2020), 11.

⁹⁴ Ahmed Rıza Han, *Hadaik-i Bahşîş* (Karaçi: Mektebetü'l-Medine Babü'l-Medine, 1433/2012), 261-263; Mustafa Ridâ al-Qâdiri, *Al-Malfuz al-Sharif*, 448; Krş. Muvaffak Afgan, *Birelvîyet Tarih ve Akide*, 15.

na'leyni) ve Ravza-i Mutahhara'nın resimlerinin öpülmesine ulemanın hükmettiğini söylerler. Bunlar, bu resimleri aracı kılarak ihtiyaçların giderileceğine inanmaktadırlar. Hz. Muhammed'in ismi anıldığında veya duyulduğunda parmağını öpüp gözlerine koyarlar. Afgan, bu inançların bid'at olduğu konusunda Ehl-i Sünnet'in icma ettiğini söyler ve bu konudaki eleştirilerine şu şekilde devam eder: Birelvilere göre, mezar üzerinde ezan okumak müstehaptır ve ölen ondan müstefit olur. Şeytan o sırada bundan kaçır. Hanefi mezhebine göre ise bu doğru karşılanmamıştır. Peygamberimiz Cennetü'l-Bâki'ye girdiğinde müminler kavminin evi diyerek sadece selam vermiştir. Bütün bu yapılanlar bid'attir.⁹⁵

Birelvilerin inançlarında kabir azabı, kabirleri ziyaret ve kabirlerde yapılan bazı ritüellerin oldukça önemli olduğu görülmektedir. Onlara göre, kabir azabı haktır ve bu hadislerle de sabittir.⁹⁶ Ahmed Rızâ Han kabirlere ve kabir ziyaretine ve orada yapılan duaların önemine binaen şöyle demektedir:

“Kabirlerden ümit beslemek, onları vesile kılmak ancak Hz. Muhammed'in zatıyla olmalıdır. Çünkü o vesile kılanların en büyüğüdür. Mezarlarda yatan sâlih kişileri vesile kılmak, onlar hayattayken bize fayda sağladığı gibi aynı şekilde vefat ettikten sonra da fayda sağlamaya kâdirdir. O yüzden eğer birinin haceti varsa onların vesilesiyle dua etsin. Zaten şeriatta onların mekânı Allah katında bellidir. Bizim büyüklerimiz ve âlimlerimiz de bu şekilde dua etmiş ve mezar ziyaretlerinde bulunmuşlardır.”⁹⁷

Ahmed Rızâ Han'ın müridleri ve bağlılarının her yıl onun ölüm yıldönümünde Birelî'de yaptıkları anma töreni olan 'urs' Birelvilerde çok önemlidir. Sanyal, üç gün süren yıllık 'urs'un bir oturumuna bizatihi katıldığı bu törende Ahmet Rızâ ve oğlu Mustafa Rızâ için yapılan kutlamalarda Kur'an okumaları ve konuşmaların yapıldığı bu yerde büyük bir kamp gibi binlerce insanın yiyecek ve barınak sağlanarak gecelediğini belirtmiştir.⁹⁸

Diyobendilerin önde gelen âlimlerinden Reşid Ahmed Gengûhî (1829-1905) ise toplumda hatırı sayıldığı düşünülen pir, evliya ve şeyh gibi insanların saygı ve sevgilerini göstermek gayesiyle yerden yüksek ve taştan yapılan mezarların yapılıp etrafının çevrilmesi, bu mezarın zamanla ziyaretçi akınına uğramaları, mezarda yatan kişiye secde ve tavaf edilmesi şeklinde yapılan urs'un doğru olmadığını

⁹⁵ Muvaffak Afgan, *Birelvîyet Tarih ve Akîde*, 21-22.

⁹⁶ Muhammed Abdülhakîm Şeref, *Min akâidi ehli's-sünne*, 47-48.

⁹⁷ Ahmed Rıza Han Birelvi, *Fetâvâ-yı Rızviyye*, 9/775-776.

⁹⁸ Sanyal, *Ahmad Rıza Khan Barelvi*, 129-131.

belirtmiştir. Ona göre, orada yatan kişinin var olduğunu söylemek, tamamen şirk olmasa dahi fesat sebebi ve bid'attir.⁹⁹

Muvaffak Afgan da kabirlere ve kabir ziyaretlerine çok önem veren, Birelvilerin fikhî konularda bağlı olduğu Hanefî mezhebine aykırı davranarak mezarlarda tazim göstermek için mum yakmayı doğru bulduklarını, onların mezarlara büyük bir önem vererek, onlardan bir nevi fayda ummayı beklemek için yaptıklarını söyleyerek eleştirmiştir.¹⁰⁰Aynı şekilde Zahir de tevessülün bid'at olduğunu ve dinde yerinin olmadığını belirterek bu konuda Birevileri eleştirmiştir.¹⁰¹

Tarikatların ve Sünnî mutasavvıfların Hz. Ali ve Ehl-i beyt'e olan sevgisi bilinmektedir. Dolayısıyla Ahmed Rızâ Han'ın bağlı olduğu Kâdirî tarikatında da Hz. Peygamber'den sonra Hulefâ-i Râşidîn ve Ehl-i beyt'e önemli bir konum atfedilmiştir. Daha sonra bu mânevî zincir Abdülkâdir-i Geylânî'ye ulaşmaktadır. Dolayısıyla Hz. Peygamber ve bahsedilen bu seçkin veliler aracılığı ile Allah'tan talepte bulunmak ve ona yakınlaşma aracı olarak tevessül edilmesinin Kur'an ve Sünnet'le sabit olduğu konusunda Birelvilerin ittifak halinde olduğu görülmektedir. Tevessüle en büyük itirazın ise selef âlimleri tarafından olduğu ve bunun şirk kabul edildiği bilinmektedir.

5.6. Tekfir Anlayışı

Birelvilerin tekfir konusundaki yaklaşımlarına baktığımızda, Ahmed Rızâ Han'ın temel doktrinlerini, kendilerine göre sapık gördükleri eğilimlerin karşısında korumak, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat'ın savunuculuğunu yapmak üzere, kendi dinî anlayış, görüş ve fikirleri karşısında olanları ise tekfir etmektir. Bu grupların başında deccal olarak isimlendirdiği Mirzâ Gulâm Ahmed Kâdiyânî gelmektedir. Ona göre, Mirzâ Gulâm Ahmed, kendisini "Allah'ın sözü, Allah'ın Ruhu ve Allah'ın Peygamberi, İsâ Mesih" olarak görmeye kâfir olmuş ve Allah'ın lanetine uğramıştır. Küfre düştüğünü iddia ettiği ikinci grup ise Vehhâbîler'dir.¹⁰²Sanyal'a göre, Ahmed Rızâ Han'ın Vehhâbî olarak nitelediği insanlar özellikle Vehhâbî hareketiyle doğrudan ilgisi olan şahıslar değil, Peygamber'e saygısızlık ettiğini düşündüğü herkesi içine alacak şekilde genel bir

⁹⁹ Reşid Ahmed Gengühî, *Fetâvâ-yı Reşidiye* (Karaçi: Darü'l-İşâ'at, 2003), 274-276.

¹⁰⁰ Muvaffak Afgan, *Birelvîyet Tarih ve Akide*, 19-20.

¹⁰¹ Bkz. İhsan İlahî Zahir, *el-Birelvîyye Akaid ve Tarih*, 57-65.

¹⁰² Ahmed Rıza Han Birelvî, *Hüsâmü'l-Harameyn 'alâ menhari'l-küfr ve'l-meyn* (Lahor: Müessesetü Rıza, 2006), 53-56.

aşağılama ifadesi olarak kullandığı kesimlerdir.¹⁰³ Vehhâbi olarak tekfir ettiği şahısların başında Emîr Hasan, Emîr Ahmed Sehsevaneyn ve Nezîr Hüseyin Dihlevî, Muhammed Kâsım Nânevteví, Reşid Ahmed Gengûhî, İsmâil b. Ahmed ed-Dihlevî gibi isimler gelmektedir. Reşid Ahmed Gengûhî, İsmâil b. Ahmed ed-Dihlevî gibi insanların şeytâniyye fırkası olarak belirttiği şeytanın takipçileri olduğunu söyler.¹⁰⁴ Ahmed Rızâ Han'a göre, Reşid Ahmed Gengûhî, Hz. Muhammed'in Allah'ın öğrettiğinin dışında bir şey bilmediğini söylemekle kalmamış hatta şeytanın bilgisinin Hz. Muhammed'den fazla olduğunu söyleyerek şeytanın izinden giden Vehhâbi olmuştur.¹⁰⁵

Ahmed Rızâ Han'ın kuruluş çalışmalarında yer aldığı Nedvetü'l-Ulemâ hareketinden 1897'de ayrıldığı ve onun aleyhine neşriyat yapmaya başladığı görülmektedir.¹⁰⁶ Bu tarihten sonra, Rızâ Han'ın cemaatlere karşı olan tutumu Nedve ile sınırlı kalmamış, Ehl-i Hadis ve Diyobendiler başta olmak üzere bu halkayı gittikçe genişletmiştir. Onun Hindistan'daki cemâatlere karşı başlattığı tekfir hareketi asıl Hicaz'da bulunduğu sırada 1906 yılında ulemâdan aldığı fetvaya atıfta bulunarak başlamaktadır. O, bazı itikadî konularda ulemâyâ yönelttiği soruların cevaplarını kullanarak, *Hüsâmü'l-Haremeyn* adıyla bir kitap yazmış, Gulâm Ahmed Kâdiyânî, Muhammed Kâsım Nânevteví, Reşid Ahmed Gangûhî, Eşref Ali Tânevî (Tehânevî) ve Halil Ahmed Ambetevî gibi Vehhâbi olarak tanımladığı bu kişilerin listesini yaparak onları tekfir etmiştir. Diyobendî ulemâsı ise eserdeki iddiaların çoğunun kaynaklardaki bilgilerin tahrifiyle

¹⁰³ Sanyal, *Ahmad Riza Khan Bareli*, 105.

¹⁰⁴ Diyobendiye ve Birelviye arasındaki tartışmalardan biri de İmkân-ı Nezîr ve İmkân-ı Kizb konuları üzerinedir. Konu Hz. Muhammed'den sonra bir peygamberin gelip gelemeyeceğidir. Reşid Ahmed Gengûhî'nin rasyonel bakış açısına göre, eğer bir şey mümkün ise (özünde mümkün), o zaman eşiti de özünde mümkündür. Peygamberimizin temel doğası (mâhiyet) ve mükemmellik özellikleri bakımından, bir benzerliğin veya eşit varlığın yaratılmasının içsel bir imkansızlığı olmadığıdır. Bu konu iki ekol arasında farklı şekillerde enine boyuna tartışılmıştır. Özetle Hz. Muhammed'den sonra peygamber gönderilmesinde iki muhal durumun ortaya çıkacağı belirtilmiştir. Allah'ın Hz. Peygamber'den sonra bir peygamber göndermesine gücü vardır ancak Hz. Muhammed'den sonra bir peygamber geldiğinde o zaman Allah'ın Hz. Muhammed'den sonra peygamber göndermeyeceği gerçekliği ortadan kalkmış olacaktır. Dolayısıyla böyle bir şeyin gerçekleşmesi Allah'a yalan isnat etmeye yol açacaktır. Reşid Ahmed Gengûhî, İsmâil b. Ahmed ed-Dihlevî'nin son peygamberden sonra peygamberin yeniden yaratılması şeklindeki görüşlerine reddiye olarak Ahmed Rızâ Han *Subhan'us es-Subuh* adlı eserini yazmıştır. Muhammed Zaid, *Aqeedah Imkan al- Kidhb& Imkan al- Nazir: A Detailed Analysis* (Islam Reigns Publications, 2019), 67-70.

¹⁰⁵ Birelvî, *Hüsâmü'l- Haremeyn 'alâ menhari'l-küfr ve'l-meyn*, 57-60.

¹⁰⁶ Sanyal, *Ahmad Riza Khan Bareli*, 64.

oluşturulduğunu söyleyerek reddiyeler yazmıştır. Rızâ Han'a göre Diyobendiler, Seyyid Ahmed Şehîd ve Şah Muhammed İsmâil Şehîd Dihlevî'nin izinden gittikleri için kâfir ve mürted olmuşlardır.¹⁰⁷

Rıza Han'ın bu dışlayıcı tutumunun Birelvîliğin cemâat kimliğinin bir parçası haline geldiği görülmektedir. Öyle ki günümüzde Harici eğilimli bazı marjinal Selefi grupların söylemlerinde rastladığımız “Kâfiri tekfir etmeyen de küfre düşmüştür.” hükmünün bizzat Ahmed Rızâ tarafından ifade edildiğini görmekteyiz.¹⁰⁸ Yine bu tutumu “73 Fırka” hadisi üzerinden, kurtuluşa eren fırkanın Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat olduğu, Ahmed Rızâ Han'ın da Hz. Peygamber'in ve sahabenin yolundan giden insanların en mükemmel örneği olduğunun söylenmesi,¹⁰⁹ Ahmed Rızâ Han'ın “...ve benim kitaplarımda ortaya koyduğum din ve mezhebime sapasağlam tutunmak her farzdan daha evlâ bir farzdır.” şeklindeki ifadesi¹¹⁰ kurtuluşa eren fırkanın kendilerinin olduğunu düşündüklerini göstermektedir.

Ahmed Rızâ Han'a göre, “Gulât Rafizîler, imâmlar nebîlerden üstündür.” dedikleri için kâfir oldukları gibi bir velînin peygamberden üstün olduğunu söylemek, onun şefaatinin inkâr etmek de aynı şekilde küfürdür. Çünkü Yüce Allah “Allah'a ve Peygamber'e itaat edin.”¹¹¹ buyurur. Bu şirk değildir. Asıl şirk, Hristiyanlar gibi Hz. İsa'yı Rab olarak tanımaktır.¹¹²

Zâhir, Birelvîlerin, tekfircilikte oldukça aşırıya gittiklerini, onların “Dünyada size Vehhâbî ve Diyobendî'den daha fazla zarar verecek bir şey yoktur. Vehhâbîlerden cizye alınmaz, kadınlarıyla nikâhlanılmaz, kestikleri yenmez, ölülerine selâ okunmaz, hiçbir şekilde onlarla oturulmaz, bir iş yapılmaz ve katli vaciptir.” söylemleriyle bunu açık bir şekilde ifade ettiklerini söylemiştir.¹¹³

Müslümanlar tarihte olduğu gibi bugün de çeşitli sebeplerle birbirlerini tekfir ederek aralarında şiddetli husumetlere, hatta savaşımlara yol açacak kadar bedelini ağır ödedikleri sıkıntılara düşer olmuşlardır. Oysa Peygamberimizin hayatında bu konuda oldukça temkinli olduğu Müslümanların beyanını esas aldığı gerçeği de göz önüne alınmalıdır.

¹⁰⁷ Birışık, “Rızâ Han Birelvî”, 35/61; Ahmed Rıza Han, *el-Mustenedü'l- mu'temed.* 223-225.

¹⁰⁸ Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, 112.

¹⁰⁹ Rizvî, *Hayat-i A'la Hazrat*, 53-55.

¹¹⁰ Birışık, *Hind Altkatısı Düşünce ve Tefsir Ekolleri*, 235.

¹¹¹ en-Nisâ 4/59.

¹¹² Ahmed Rıza Han, *el-Mustenedü'l- mu'temed*, 124-133.

¹¹³ İhsan İlahî Zahîr, *el-Birelvîyye Akaid ve Tarih*, 40-43.

5.7. İçtimâî ve Siyasî Faaliyetleri

Birelvîlerin İngiliz Hindistan'ında siyasî faaliyetlerine bakıldığında yönetimle oldukça uyumlu hareket ettiği görülmektedir. Ahmed Rızâ Han, Hindistan Müslümanlarının, İngiliz karşıtı tavır almaları için herhangi bir dinî gerekçe olmadığını savunmuştur.¹¹⁴

Ahmed Rızâ Han, Şah Abdülazîz Dihlevî'nin (1746-1824) İngilizlerin yönetimine giren Hindistan hakkında verdiği "dârülküfür" fetvasından sonra alevlenen tartışmaya katılmış ve "Hanefî fihhına göre Hindistan dârülişlâm'dır." fetvasını vermiştir. Fetvasına gerekçe olarak da Müslümanların serbest bir şekilde ezanlarını okuyup namazlarını kılmaları, bayramlarını kutlamaları, sâir dinî vecibelerini ifâ etmeleri gösterilmiştir.¹¹⁵

Ahmed Rızâ Han, o dönemlerde Hindistan Müslümanlarının sömürge karşıtı ve zor durumda olan Osmanlı Devleti için birlikte hareket etme organizasyonları olan "Kâ'be Hadimleri Encümeni", "Hilafet Hareketi", "Hint Ulema Cemiyeti", Cinnah'ın önderliğindeki "Müslümanlar Birliği"ni desteklememiştir. O, bu tavrıyla ulema tarafından İngiliz yanlısı olmakla eleştirilmiştir.¹¹⁶ Ahmed Rızâ Han'ın, siyasî konulardan uzak durarak dinî konulara eğilim gösterdiği görülmektedir. Ancak bu duruşun hareketteki genç neslin tepkisine yol açtığı ve daha sonra Birelvîlerde genç neslin buna tepki olarak siyasî organizasyonlar kurduğu görülmektedir.¹¹⁷

Birelvîlerin ilk medresesi 1904 yılında Ahmed Rızâ Han tarafından kurulan Bireli'deki Manzarü'l-İşlâm'dır. Manzarü'l-İşlâm, eğitim faaliyetleri ile birçok dergi ve yayıncılık faaliyetinde de bulunarak günümüze kadar gelebilmiştir. Günümüzde bu medresenin, Hindistan dışında özellikle İngiltere, Güney Afrika ve Hollanda'da olmak üzere üyelerinin desteğiyle, yeni binalarını artırdığı ve eğitimde de akademik standartlarını yükselttiği görülmektedir.¹¹⁸

Ahmed Rızâ Han, fetvalarını ve çalışmalarını kendilerine ait olan matbaa ve basımevleri yoluyla yaymıştır. Birelvîlerin temelde Nedvetü'l-Ulemâ'nın fikirlerini çürütmek için 1897-1898 yıllarında aylık dergileri olan "Tuhfe-i Hanefiyye" yayımlanmaya başlamıştır. Ayrıca 1860'larda yayına başlayan Birelvîliğin oluşmasından sonra Birelvîlerin çizgisine giren haftalık "Debdebe-i Skenderî" gazetesinin İngiliz yanlısı bir gazete olduğu, uluslararası konular yanında

¹¹⁴ Sanyal, *Ahmad Riza Khan Bareli*, 77-78.

¹¹⁵ Birişik, "Hint Alt Kıt'asında Gaybın Bilinmesine İlişkin Görüşler", 293.

¹¹⁶ Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, 114; Sanyal, *Ahmad Riza Khan Bareli*, 77-78.

¹¹⁷ Sanyal, *Ahmad Riza Khan Bareli*, 80.

¹¹⁸ Sanyal, "The Madrasa Manzar-i Islam, Bareilly, and Jamia Ashrafiyya, Mubarakpur", 6-13.

Hindistan'daki olaylar ve özellikle de Müslümanlar ile ilgili konular, dini konularda fetvalar ile hareketleri hakkındaki bilgilere yer verdiği tespit edilmiştir.¹¹⁹

Yazılı basın yanında gönüllü dernek ve kuruluşlarla da faaliyetlerini yürüten Birelviler, geniş bir medrese ağına sahip olan Diyobendilere göre daha az etkili olduğu tezini ileri süren Sanyal, Diyobendilerin bu anlamda daha uzun vadede ve kentsel alanlarda Birelvilerden daha geniş ve daha etkili olduğunu söylemektedir.¹²⁰

Ahmed Rızâ Han'ın ölümünden sonra aktif bir şekilde Birelvî hareketine yön veren önde gelen şahıslar arasında Nâimuddin Muradâbâdî (ö. 1947), Emced Ali (ö. 1948), Haşmet Ali Han (ö. 1960), Zaferüddin Bihârî Rizvî (ö. 1962) ve Burhânü'l-Hak Cebelpûri (ö. 1984) gibi isimler hareketi sadece Hindistan'da değil dünyanın çeşitli bölgelerine yaymışlardır.¹²¹

Birelviler Pakistan'ın kurulmasını desteklemiş, Müslümanlar için ayrı bir vatan talebine destek vermişlerdir. Ahmed Rızâ Han'a göre, Müslümanların inançlarına göre yaşayabilmeleri için bu gerekliydi. Pakistan kurulduktan sonra da Pakistan hükümetinin İslâmî kurallara uymasını talep etmişlerdir.¹²²

Pakistan'da Diyobendilerin Cemiyet-i Ulemâ-i İslâm (İslâm Ulema Cemiyeti) adlı kuruluşuna alternatif olarak Birelviler, temeli 1925'te kurdukları All Indian Muslim Conference teşkilatına giden Cemiyet-i Ulemâ-i Pakistan'ı (JUP, 1948) kurmuşlar, bu yapının benzeri Hindistan'da All India Ulema and Mashaikh (AIUMB) ismi ile hayat bulmuştur.¹²³ JUP'ın 1970 ve 1980'lerdeki lideri Mevlâna Şah Ahmed Nurani'dir. O, bu yıllarda önemli çalışmalar ve yeniliklere öncülük etmiştir. Tâhirü'l-Kâdirî tarafından 1980'de "Minhacü'l-Kur'an" hareketinin ve "Davet-i İslâmî"nin kurulması ise Birelviliği etkili bir şekilde uluslararası boyuta taşımıştır. "Minhacü'l-Kur'an" hareketine bağlı QTV (Qur'an TV) ve Davet-i İslâmî'ye bağlı Madani Channel Pakistan'da bugün aktif bir şekilde yayın yapmaktadır.¹²⁴

Birelvî organizasyonlarından biri olan Sünnî Tahrîk, Diyobendiler tarafından gasp edildiği iddia edilen camileri korumak için

¹¹⁹ Sanyal, *Ahmad Riza Khan Barelwi*, 113-115.

¹²⁰ Sanyal, *Ahmad Riza Khan Barelwi*, 122-126.

¹²¹ Birışık, *Hind Altkitası Düşünce ve Tefsir Ekolleri*, 232.

¹²² Muhammad Ahmed Qadri, "The Role of Ahle Sunnat Wa Jamaat (Barelvi/Sufi School of Thought) in the Creation of Pakistan", *Research on Humanities and Social Sciences* 6/5 (2016), 57-59.

¹²³ Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, 115.

¹²⁴ Thomas Gugler, "Islamization and Barelvis in Pakistan", *Faith-Based Violence and Deobandi Militancy in Pakistan*, ed. Jawad Syed vd. (London: Macmillan Publishers, 2016), 380.

Muhammed Selim Kâdrî tarafından 1990'da kurulmuştur. Selim Kâdirî, 2001 yılında bir suikasta kurban gidince bundan Diyobendî kökenli Sipâh-i Sahâbe sorumlu tutulmuştur. Kurulan diğer Birelvî organizasyonlarının da sözde Diyobendî saldırılarına karşı kurulmuş olduğu izlenimi verilmektedir. Nizam-i Mustafa Partisi ile 1968'de kurulan Encümen-i Tulebâ-i İslâm da öğrenci gruplarından biri olarak faaliyetlerini devam ettirmektedir.¹²⁵ Talibân'la mücadele etmek için 2009'da Sunnî Ettehad Council (SIC), Talibân'a karşı askerî operasyonları desteklemiştir. Buna karşılık TTP (Tahrik-i Taliban Pakistan) tanınmış sûfî türbelerine yönelik saldırılarını yoğunlaştırmıştır.¹²⁶ Jawad Syed, Edwina Pio, Tahir Kamran, Abbas Zaidi

5.8. Günümüzdeki Durumu

Pakistan'daki dinî akımların demografik durumlarına dair rakamlar kesin olmasa da Birelvîlerin ülkenin toplam nüfusunun %50'sinden fazlasını oluşturan çoğunluk olarak kabul edildiği tahmin edilmektedir. Birelvîler, çoğunluk oldukları için ülkede daha fazla söz sahibi olduklarını iddia etseler de onların ideolojik ve politik konularda bölünmüş oldukları da görülmektedir.¹²⁷ Birelvîler, Pakistan'ın Pencap, Sind ve Âzad Keşmir bölgelerinde çoğunluğu oluşturmaktadırlar.¹²⁸

Birelvîler, din anlayışı ve mezhebî görüşlerinde mutedil bir çizgide olmamalarına rağmen, Pakistan'da şiddet ve terör olaylarından uzak durmaya çalışmışlardır. Birelvîlik ideolojisinin geleneksel Sufizmin alt kıta biçimi olduğu düşünüldüğünde, Hindistan, ABD ve Pakistan'daki hükümetlerin Birelvî kurumlarını destekleme ve güçlendirme plan ve girişimlerinin olduğu söylenmektedir. Bazı Amerikalı analistler Pakistan'da daha radikal olan Diyobendî ve Selefilîğe karşı Birelvîlerin güçlendirilmesi gerektiği görüşündedirler. Bunun için bir durum raporuyla¹²⁹ ABD'nin Pakistan'daki fanatik

¹²⁵ William Kesler Jackson, *A Subcontinent's Sunni Schism: The Deobandi-Barelvi Rivalry and the Creation of Modern South Asia, History- Dissertations*, (New York: Syracuse University, Doktora Tezi, 2013), 459-465.

¹²⁶ Gugler, "Islamization and Barelvis in Pakistan", 388.

¹²⁷ Muhammad Suleman, "Institutionalisation of Sufi Islam after 9/11 and the Rise of Barelvi Extremism in Pakistan" Volume 10/2 (01 Şubat 2018), 3-4; Rohan Bedi, "Have Pakistanis Forgotten Their Sufi Traditions?", *International Centre for Political Violence and Terrorism Research*, (Nisan 2006), 3.

¹²⁸ Syed Arfeen, "Back to Barelvis", *International The News*, erişim: 24.12.2021 <https://www.thenews.com.pk/tns/amp/564492-back-barelvis>

¹²⁹ 4 Mayıs 2009'da "Reviving Pakistan's Pluralist Traditions to Fight Extremism" başlığıyla Lisa Curtis and Haider Mullick'in hazırladığı aşırı ve militan dini örgütlere karşı Pakistan'ın Çoğulcu Geleneklerini Canlandırmak için sunulan

dinî ve siyasî örgütlere karşı mücadele etmek için çoğulcu (pluralist) dinî yapılanmaları teşvik etmek gerektiği görüşüne varılmıştır.¹³⁰ Ancak, uluslararası güç mücadelesinde ABD'nin cihadi-selefi örgütlere karşı kendi çıkarları için nasıl bir strateji uyguladığı da bilinen bir olgudur.

Başlarda şiddet eylemlerine katılmayan Birelvilerin, 2010 yılında yaşanan bir olayda, şiddet olaylarına çok da uzak kalamadığını göstermektedir. Pencap valisi Selman Taseer, Hz. Muhammed'e küfrettiği iddiasıyla idam cezasına çarptırılan Asya Bibi adlı bir Hristiyan kadını desteklediğinde O, Birelvilerin Davet-i İslâmî taraftarı olan Mümtaz Kâdiri'nin kendi polis koruması tarafından öldürülmüştü. Arkasından tutuklanan Kâdiri'yi ise Birelvilerin kahraman ilan ettiği görülmektedir. Kadiri'nin öldürülmesinden sonra Sünnî Tahrik, "Tahrik-i Lebbeyk Ya Resûlallah, Fedâyân-ı Hatm-i Nübüvvet" gibi Birelvî organizasyonlarının Pakistan'da küfür yasasının uygulanması için "Bir küfür için tek bir ceza vardır: O da baş kesme!" sloganıyla mitingler düzenlemesi, Birelvilerin özellikle küfür suçlamalarında toplumda şiddet olaylarına karıştığına dair diğer bir örnektir.¹³¹ Günümüzde Pakistan'da şiddet ve terör olayları hâlâ devam etmektedir. Dinî cemâat ve hareketler arasında artan radikalleşmenin ortamın sosyal dokusuna büyük zararlar verdiği görülmektedir. Birelvilerin, Pakistan kurulduktan sonra siyasî organizasyonlar kurarak faaliyetlerini sürdürmekle kalmadığı aynı zamanda bazı şiddet olaylarına da dâhil olmalarının kaçınılmaz olduğu gerçeğini gözler önüne getirmektedir.

Birelviler sadece Pakistan'da değil dünyanın başka yerlerinde de faaliyetlerde bulunmaktadırlar. Hint alt kıtasından İngiltere'ye göç eden Güney Asyalı Müslümanlar, buraya yerleşerek kendi cami ve okullarını inşa etmişlerdir. 1973 yılında Birelvî lideri olan Pir Maruf, Bradford'da Southfield meydanındaki Southfield Square¹³² camiinde "Dünya İslâm Örgütü"nü (WIM) kurmuştur. Onun ilk başkanı Mevlâna Nurânî olup, Diyobendî, Ehl-i Hadis ve Cemâat-i İslâmî olsun Vehhâbî olarak nitelediği dinî gruplara karşı Mekke merkezli "Dünya Müslüman İttifakı" oluşturulmuştur.¹³³

rapordur. Bkz. Lisa Curtis and Haider Mullick, "Reviving Pakistan's Pluralist Traditions to Fight Extremism", The Heritage Foundation, erişim: 24.12.2021. <https://www.heritage.org/asia/report/reviving-pakistans-pluralist-traditions-fight-extremism>

¹³⁰ Gugler, "Islamization and Barelvis in Pakistan", 387.

¹³¹ Suleman, "Insitutionalisation of Sufi Islam after 9/11 and the Rise of Barelvi Extremism in Pakistan", 9.

¹³² Birelvîye'nin İngiltere, Bradford'daki ilk camisidir.

¹³³ Sanyal, *Ahmad Riza Khan Barelwi*, 131.

Sonuç

Birelvîlik, dinî ve siyasî düşüncelerini, yanılmaz bir otorite olarak görülen Ahmed Rızâ Han'ın şahsında şekillendirmiştir. Dini anlama ve tanımanın temel kriteri Ahmed Rızâ Han'ı tanımak ve itaat etmektir. Onun bu hareket içerisindeki yeri ve önemi, kurulduğu günden bugüne kadar değişmez bir bağlılıkla devam etmektedir. Bu yönüyle hareketin karizmatik lider eksenli mehdîci bir din anlayışına sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Birelvîliğin, tarikat-medrese ve cemaat eksenli, gelenekçi-muhafazakâr bir zihniyete sahip, aynı zamanda birçok dinî ve felsefi düşünce anlayışını da içine aldığı görülmektedir. Şiilikteki imâm-ı bâtın ve imâm-ı zâhir anlayışıyla sûfilîğin tesiri altındaki velayeti birleştirmesi; Mehdî inancını İslâmî bir akîde olarak görüp, bu inancın hem tasavvuftaki mehdî anlayışı ile hem de Şiilikteki mehdî inancı ile benzerlikler taşıması sebebiyle hareketin gelenekçi, tarikat eğilimli, eklektik ve senkretik, karma (melez) bir yapıda olduğu söylenebilir. Ancak, Birelvîliğin senkretik/bağdaştırmacı yapısı onları diğer düşünce anlayışlarına karşı daha toleranslı ve hoşgörülü yapmamış, tam aksine mutlak hakikati kendilerinin temsil ettiğini söyleyen, dışlayıcı ve ötekileştirici bir tavra yöneltmişlerdir. Görüşlerini temellendirmede rivayetlere geniş yer vererek, mezhebî taassup içinde olmuş, hiyerarşik bilinç içinde hareket edip kendilerinden olmayana tasfiye etmişlerdir.

Birelvîliğin düşünce anlayışının temel özellikleri, soya bağlılık; Ehl-i beyt'i sevmeye öncelik, Asr-ı Saadet olarak tanımladıkları Hz. Peygamber ve ashabının yaşadığı dönemi kutsallaştırma, Kur'an'ın bâtınî yorumunu savunma, Mehdî'nin geleceğine inanma, her asırda bir müceddid bekleme, itaat ve boyun eğme üzerine kurulu bir anlayışla düzeni korumak vardır.

Düşünce anlayışının temelini yerleştirdiği Nûr-ı Muhammedî nazariyesine göre, varoluşun aslı ve kaynağı Hz. Muhammed'dir. Peygamber'i neredeyse beşer üstü bir mertebeye çıkaran bu anlayışın temelinde, tasavvufî ve felsefî eğilimlerin olduğu görülmektedir. Allah'a yakınlaşmak için Hz. Muhammed'in vekilleri olan velilere intisabı vacip olarak gören Birelvîlerin, meseleyi Kur'an ve Sünnet'e dayandırmaya çalışması, oldukça tartışmalı bir mevzu olmuştur. Başta Ehl-i Hadis ve Diyobendîler olmak üzere, bu inançlarını tenkit edenlere karşı Birelvîlik, sert vurgular yaparak dışlama ve baskı altına alma gibi tutumlar içine girmiş, hatta onları tekfir etmekten çekinmemiştir. Bu yaklaşımı ile hareketi, hoşgörü ikliminden uzak, mezhep yanlısı bir tutumla, klasik fırka-i nâciye söylemini dile getiren bir anlayış içinde olduğunu görüyoruz.

Birelvîlerin İngilizlerin bölgedeki sömürmesine karşı herhangi bir tepki vermemesi, Hindistan'ın Dârülharp değil de Dârülişlâm olduğunu söylemesi, kendi cemâat yapılarını korumaya öncelik vermeleri olarak değerlendirilebilir. Diğer taraftan hilâfet meselesinde, Osmanlı'nın hilâfetini kabul etmemelerini de yine İngilizlerin hoşnutluğunu kazanmaya yönelik bir tavır olarak görmek mümkündür. Ancak, Ahmed Rızâ Han'ın vefatından sonra bu durumun değiştiği görülmektedir. Nitekim Pakistan gibi farklı dinî, siyasî ve etnik grupların olduğu bir ülkede varlığını ve meşruiyetini diğer gruplara karşı korumak ve bir güç birliği oluşturmak için Birelvîliğin siyasetle daha yakından ilgilenmeye başladığı görülmektedir. Cemiyet-i Ulemâ-i Pakistan (JUP), Sünnî Tahrik gibi siyasî partiler ve Birelvî gençlik organizasyonu olan Encümen-i Tulebâ-i İslâm ile Pakistan siyasetinde aktif olarak yer almaları da bu fikri desteklemektedir.

Kaynakça

- Ahmetoğlu, Şahin. "İslam Mezhepleri Tarihi'nde Karizmatik Liderlik Anlayışı: Hz. Ali Örneği". *Milel ve Nihal* 7/3 (01 Eylül 2010), 167-188.
- Ahmetoğlu, Şahin. *Kavram Atlası: İslam Mezhepleri II.* ed. Akot Bülent. Ankara: Gazi Yayınları, 2020.
- Asrar, Ahmed. "Hint Alt Kıtası". *Günümüz Dünyasında Müslüman Azınlıklar*. 287-300. İstanbul: İSAM Yayınları, 1998.
- Bayur, Y. Hikmet. *Hindistan Tarihi*. 3 Cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1987.
- Birelvî, Ahmed Rıza Han. *Ahkamu Şeriat*. Lahor: Nizamiyye Kitap, 2009.
- Birelvî, Ahmed Rıza Han. *Al-Amnu Wa al-Ulâ li Nâiti al- Mustafâ bi Dâfi'i al-Balâ*. çev. Muhammad Husain Qadri. Bolton-UK: Maktabe-e Qadria, 2010.
- Birelvî, Ahmed Rıza Han. *ed-Devletü'l-Mekkiyye bi'l-mâddeti'l-gaybiyye*. Lahor: Müessisetu Rıza, 1422/2001.
- Birelvî, Ahmed Rıza Han. *el-Akîdetü fi'l-İslâm*. çev. Manzar'ul-İslami'-l-Hindî. Merkezi Ehl's-sünnet Berekâtu Rezâ, I.Baskı. 1425.
- Birelvî, Ahmed Rıza Han. *el-Emnu ve'l-ülâ linâiti'l-mustafâ bidâfi'l-belâ*. Dimaşk: Daru'n-Nu'mâni'l-Ulûmi, 1430.
- Birelvî, Ahmed Rıza Han. *el-Mustenedü'l-mu'temed*. Karaçi: Berkâtibi Publishers, t.y.

- Birelvî, Ahmed Rıza Han. *el-Mübin hatemi'n-nebiyyîn*. B.y. Meclisu'l-Medinet'ül- İlmîyye, 1441.
- Birelvî, Ahmed Rıza Han. *Fetâvâ-yi Rızviyye*. 30 Cilt. Lahor: Rıza Foundation, 1419.
- Birelvî, Ahmed Rıza Han. *Hadaik-i Bahşiş*. Karaçi: Mektebetül-Medine Babül- Medine, 1433/2012.
- Birelvî, Ahmed Rıza Han. *Hüsâmü'l- Harameyn 'alâ menhari'l-küfr ve'l-meyn*. Lahor: Müessesetü Rıza, 2006.
- Birişik, Abdülhamit. *Hind Altkıtası Düşünce ve Tefsir Ekolleri*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2001.
- Birişik, Abdülhamit. "Hint Alt Kıt'asında Gaybın Bilinmesine İlişkin Görüşler (Hint Alt Kıt'asında Hz. Peygamber'in Gayb Bilgisi Tartışmaları ve Tekfir)". Kur'an ve Tefsir Araştırmaları-V: İslam Düşüncesinde Gayb Problemi-I. İstanbul: İSAV Yayınları, 2003, 289-304.
- Birişik, Abdülhamit. "Hint Alt-Kıtasında İslâm Araştırmalarının Dünü Bugünü: Kurumlar, İlmî Faaliyetler, Şahıslar, Eserler". *Divan İlmî Araştırmalar* 2/17 (2004), 1-62.
- Birişik, Abdülhamit. *Mevdûdi'nin Hayatı ve Eserleri, (Doğumununun 100. Yılı Anısına Sempozyum)*. ed. Abdülhamit Birişik. İstanbul: İnsan Yayınları, 2007.
- Birişik, Abdülhamit. "Rızâ Han Birelvî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35/61-64. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Büyükkara, Mehmet Ali. *Çağdaş İslami Akımlar*. İstanbul: Klasik Yayınları, 2015.
- Canan, İbrahim. "Aile Reisi ve Baba Olarak Hz. Peygamber". *Hız. Peygamber ve Aile Hayatı*. 285-342. İstanbul: İlmî Neşriyat İç ve Dış Ticaret A.Ş, ts.
- Çakır, Adalet. *Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür*. ed. Semih Ceyhan. İstanbul: İSAM Yayınları, 2015.
- Demirci, Mehmet. "Hazret". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17/146-147. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- F. Buehler, Arthur. "Karizmatik Otorite Nassî Otoriteye Karşı: İngiliz Hindistanı'nda Aracı Tasavvufu Reddedenlere Nakşibendî Yanıt". çev. Orhan Ş. Koloğlu. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/2 (2004), 253-278.
- Fermâniyân, Mehdi - Husrevî, Abbas. "Berresi-i Câygâh-i Halife-i Asr-ı Hazır Der Zahir ve Bâtın ez Dîdgâh-i Birelvîye". *Fasılname-i İlmî-Pejuheşi İntizâri Mev'ud* 19/64 (Spring 2019), 53-73.

- Fığlalı, Ethem Ruhi. "Gadir- i Hum". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 13/279-280. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Gugler, Thomas. "Islamization and Barelvis in Pakistan". *Faith-Based Violence and Deobandi Militancy in Pakistan*, ed. Jawad Syed vd. 369-397. London: Macmillan Publishers, 2016. https://www.researchgate.net/publication/309918277_Islamization_and_Barelvis_in_Pakistan
- Hatiboğlu, Mehmed Said. *Hilafetin Kureyşliliği*. Ankara: Otto yayınları, 4. Basım, 2015.
- Hussain, Nouman. *Barelvi'ism and Christianity: Similarities and The Possible Reasons Why*. Birmingham: University of Birmingham Research Archive, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Jackson, Kesler William. *A Subcontinent's Sunni Schism: The Deobandi-Barelvi Rivalry and the Creation of Modern South Asia, History- Dissertations*. New York: Syracuse University, Doktora Tezi, 2013. https://surface.syr.edu/hst_etd/102/
- Kutlu, Sönmez. "Beklenen Kurtarıcı İnanişına Dayalı Siyasî ve Dinî Hareketlerde Mehdilik Tipolojileri". *Beklenen Kurtarıcı İnancı*. ed. Yusuf Şevki Yavuz. 291-351. Kuramer Yayınları, 2017.
- Kutlu, Sönmez. "Karizmatik Otorite ve Temsil Sorunu: Mehdilik". *Dinî Temsil Sorunu Sempozyumu*. 101-134. Atatürk Üniversitesi Yayınları, 2017.
- Masud, Muhammad Khalid. "Fetâva-yı Rizviyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 12/445-446. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Mevlana Gulam Rasul Gazi Kadiri Nevşâhî. *Hilafet bila Fasıla*. Lahor: Medina Bakd pona radvala, 1981.
- Muhammed Abdül- Hakîm Şerif. *Min Akâid Ehl-i Sünnet*. Lahor: Bi'l-Camiati'n- Nizamiyyeti'r- Rizviyye, ts.
- Muhammed, Mesûd Ahmed. *eş-Şeyh Ahmed Rızâ el-Birelvî ve -şey'un min hayâtihi ve efkârîhi*. çev. Muhammed Arifillah Misbahî, ts.
- Muhammed Zaid. *Aqeedah Imkan al- Kidhb& Imkan al- Nazir: A Detailed Anaysis*. Islam Reigns Publications, 2019.
- Mustafa, Ertürk. "Tecdid Hadisinin Metin Tenkidi Açısından Değerlendirilmesi". *İslâmî Araştırmalar* 10/4 (1997), 125-137.
- Onat, Hasan. "Türkiye'de İslam Mezhepleri Tarihi'nin Gelişim Sürecinde Ethem Ruhi Fığlalı'nın Yeri". *Ethem Ruhi Fığlalı'ya Armağan*. Ankara, 2002.
- Özcan, Azmi. "Hindistan". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18/75-81. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.

- Özcan, Azmi. “Nedvetü’l-Ulemâ”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/514-515. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Pakdemirli, M.Nur. “Hint Altkıtasında Dini Ekoller ve Din Eğitimi”. *EKEV Akademi Dergisi* 19/62 (Bahar 2015), 425-454.
- Puthiya, Abdul Rashid. *İslam Dünyasında Dini Akımlar ve Güncel Meseleler*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2017.
- al-Qâdirî, Mustafa Ridâ. *Al-Malfuz al-Sharif*. çev. Abd al-Hâdî al-Qâdirî Radawî Nûrî. Durban South Africa: Barkatur Raza Publications, 2005.
- Qadri, Muhammad Ahmed. “The Role of Ahle Sunnat Wa Jamaat (Barelvi/Sufi School of Thought) in the Creation of Pakistan”. *Research on Humanities and Social Sciences* 6/5 (2016), 53-59.
- Reşid Ahmed Gengühî. *Fetâvâ-yı Reşidiye*. Karaçi: Darü’l-İşâ’at, 2003.
- Rizvî, Zaferuddîn. *Hayât-ı A’lâ Hazret*. Lahor: Mektebe-i Nebevî, t.y.
- Rohan Bedi. “Have Pakistanis Forgotten Their Sufi Traditions?” *International Centre for Political Violence and Terrorism Research*, 24. April 2006.
- Sanyal, Usha. *Ahmad Riza Khan Bareilvi: In the Path of the Prophet*. Oxford: Oneworld, 2005.
- Sanyal, Usha. “The Madrasa Manzar-i Islam, Bareilly, and Jamia Ashrafiyya, Mubarakpur”. *Madrasas in South Asia: Teaching Terror?* ed. Jamal Malik. 23-45. Abingdon: Routledge, 2008.
- https://www.academia.edu/643229/The_Madrasa_Manzar_i_Islam_Bareilly_and_Jamia_Ashrafiyya_Mubarakpur
- Suleman, Muhammad. “Institutionalisation of Sufi Islam after 9/11 and the Rise of Barelvi Extremism in Pakistan”. *International Centre for Political Violence and Terrorism Research* 10/2 (01 Şubat 2018), 6-10.
- Şeref, Muhammed Abdulhakîm. *Min akâidi ehli’s-sünne*. Lahor: el-Camiatü’n- Nizâmiyyetü’r- Rizviyye, 1410/1990.
- Tâhirü’l-Kâdirî, Muhammed. *The Awaited Imâm Mahdî*. Lahor: Minhaj-ul-Quran Publications, 2003.
- The Eminence of Imam Ahmad Raza*. Karaçi: Maktaba-tul-Madinah, 2020.
- Topsakal, İlyas. *Dinler Tarihi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, 2010.

- Yağır Ahmetoğlu, Gülşen. "Hint Alt Kıtasında Ehl-i Hadis ve Ehl-i Kur'ân Ekolleri Arasındaki Temel İhtilaf Konuları". *Disiplinlerarası Sosyal Bilimler Dergisi* 3 (Haziran 2018), 27-54.
- Yağır Ahmetoğlu, Gülşen. *Tarihsel Süreçte Cemâat-i İslâmî*. İstanbul: Şiar, 2018.
- Zahîr, İhsan İlâhî. *el-Birelvîyye Akaid ve Tarih*. Lahor: İdaretü tercüman es-Sünne, 1403/1983.
- <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/peygamberi-ruyasinda-gordu-pakistan-i-degistirmeye-geldi-22381174>
- <https://www.sabah.com.tr/gundem/2017/07/28/fetullah-gulen-ile-tahir-ul-kadri-arasindaki-iliginc-benzerlikler>
- <https://www.yenisafak.com/dunya/pakistanda-sokak-provokasyonu-2842901>
- <https://www.thenews.com.pk/tns/amp/564492-back-barelvism>
- <https://www.heritage.org/asia/report/reviving-pakistans-pluralist-traditions-fight-extremism>

Summary

This article aims to determine the place of Barelvism, which has a significant membership in the Indian sub-continent and various parts of the Islamic world, among contemporary Islamic movements by addressing its basic views. Important studies have been made about Ahmad Rızâ Khan and Barelvism. However, it has been observed that there is not enough research on Barelvism in our country in the field of History of Islamic Sects. The article is important in terms of discussing the basic views of Barelvism and its current situation in general terms. In this respect, we think that the research will contribute to the scientific studies to be carried out.

While discussing Barelvism, whose roots are based on Ahmad Riza Khan, the study is discussed under the following headings: Naming problem, the reasons that prepared its birth, Ahmad Riza Khan's life, the formation process of Barelvism, its first representatives, the regions it spread, the basic views of the movement, social and political activities and current status.

The first serious educational institution of the Barelvi school is Darülulûm-ı Manzar-e-Islam (Madrasah-i Ahl as-Sunnah ve'l-Jamaat). This institution was established in 1904 with the initiative

of Ahmad Rıza Khan and his brother Hasan Rıza (d. 1908), his son Hamid Rıza (d. 1943) and his student Zafar ud-Din Bihari (d. 1962). Thus, the actual establishment of the movement was realized, and then the movement became stronger with the opening of new madrasas.

Barelvisim are widely found in India, Pakistan, Bangladesh, Balochistan and Sistan city of Iran. The place where the owners of this school play the most active role is the Punjab region. Madrasa Manzar-e-Islam had a very effective place in the spread of barelvisim in this sense. Especially in England, South Africa and the Netherlands, it continues to grow with the support of the members of this school.

It is possible to summarize Barelvi's basic views as follows: It is seen that prophecy, which has an important place among the principles of faith, is built on the meaning and value attributed to the last prophet Muhammad. This understanding of Barelvisim has been harshly criticized by people such as İhsan İlähi Zahir as well as Deobandi scholars.

On the issue of imamate and caliphate, Barelvisim, which accepts the Imamate's Qurayshism, is the Prophet's saying, "Imams are from Quraysh." He states that the companions agreed on the hadith, and that this is fixed by sunnah and consensus. It was an opinion that was met with reaction at that time, when the Barelvis said that the Ottomans did not represent the caliphate, based on the principle of the Quraysh of the Caliphate. According to them, the caliphate is to take the place of Muhammad. After the Prophet, Abu Bakr, Umar, Uthman and Ali came to this office in order of virtueThe next person to come as the rashid caliph is Imam Mahdi. God knows best when he will come. It is seen that Mahdism is a belief defended by the Barelvis as well.

When we look at their views on mujaddidism, every century, a mujaddid, an eminent scholar, will come to cleanse Islam of wrong thoughts and understandings, repair the damaged part and renew the religion. According to this understanding, Ahmad Rıza Khan is the patron of Ahl as-Sunnah ve'l-Jamaat, the mujaddid of the century, and the most outstanding scholar of his time in the Arab world and the non-Arab world.

In barelvism, Allah has made some of his special servants a means to meet people's needs. It is permissible to seek help from prophets, scholars, awliya and righteous people, even if they die. In fact, Muhammad answers his need when he calls in every trouble and difficulty. Baralvis think that tawassul as a means of getting closer to Allah through the Prophets and these distinguished servants is fixed with the Qur'an and Sunnah.

When we look at the approaches of the Barelvis on takfir, it is seen that they do not hesitate to make takfir of those who are against their own religious understanding, views and ideas in order to defend the Ahl as-Sunnah ve'l-Jamaat. Ahmad Riza Khan used the term Wahhabi as a general expression of contempt for the people he disbelieved.

When we look at the political and social activities of Barelvis, it can be said that they act in harmony with the administration. Barelvis, which manages its activities with voluntary associations and organizations, seems to act in a constant defense against Deobendis.

If we look at their current situation, it is seen that they constitute more than 50% of the country's population in Pakistan. It is also seen that he has widespread activities in other parts of the world and built his own mosques and schools. It is seen that the Barelvis, who did not participate in the acts of violence at first, not only continued their activities by establishing political organizations, but also participated in some violent events.